

Gorin

VAN DEN SCHRIJVER

OUDE NAMEN
VAN
HUIZEN EN STRATEN
IN
GORINCHEM

BEWERKT DOOR

W. F. EMCK Wz.

ONTVANGER DER GEMEENTE GORINCHEM.

(NIET IN DEN HANDEL.)

1914

K3. 4. 4. 13

23. 11

⋮ OUDE NAMEN ⋮
VAN HUIZEN EN STRATEN
⋮ IN GORINCHEM ⋮

OUDE NAMEN

VAN

HUIZEN EN STRATEN

IN

GORINCHEM

BEWERKT DOOR

W. F. EMCK Wz.

ONTVANGER DER GEMEENTE GORINCHEM.

JUNI 1914.

ZENAL 5000

NOTES & REVISION

REVISION

NOTES & REVISION

NOTES & REVISION

TER INLEIDING.

Wie zich wijdt aan studie der historie en oudheidkunde, wie liefde gevoelt en eerbied toont voor 't verleden en 't stof der uitgeleefde eeuwen zoekt weg te blazen van wat eens bestond, doch nu vaak slechts fragmentarisch nog in aanwezen is en bedolven ligt, met het loffelijke doel om het vergane — zij 't dan in den geest — te herscheppen, zal gewoonlijk de waardeering van zijn arbeid door wie om hem zijn — althans in Nederland, waar zijn voor oudheid en historie bij 't volk, in doorsneê genomen, niet sterk ontwikkeld kan genoemd worden — ongeëvenredigd vinden aan de liefde, den tijd, de moeite en den arbeid, door hem gegeven aan zijn vorsch en speuren in het nevelige gebied der tijden, die voorbijgingen. Een gelukkig verschijnsel evenwel is, dat deze koelheid in 't waardeeren van de zijde van 't publiek de liefde en de belangstelling voor het vak zijner studie, bij den ernstigen historievorscher niet vermogen te dooven. Ware dit zoo, dan zou, nog meer dan thans 't geval is, het verleden voor ons gesloten en raadselachtig gebleven zijn, dan zou nog minder gekend worden van al dat voorbijgegane, dat niet meer tastbaar en stoffelijk teruggegeven kan worden.

Liefde voor historie in 't algemeen, belangstelling in de oudheid en 't verleden van de stad zijner geboorte en inwoning in 't bijzonder, moeten voor den heer *Emck* dan ook wel de drijfveren geweest zijn tot het instellen van zijn omvangrijk en tijdeischend onderzoek, waarvan hij de resultaten heeft vastgelegd in achterstaande bladzijden. Een serie van niet minder dan 250 folianten, bevattende de overdrachtsbrieven van onroerende goederen, hypotheek- schuld- en kustingbrieven, gepasseerd voor Schepenen van Gorinchem in het tijdvak 1540—1810, werd door hem gelezen, vergeleken en bestudeerd en waar zijn speurzin hem iets deed vinden dat hem voor zijn onderzoek van dienst en nut leek, werd het gevondene zorgvuldig geëxcerpeerd en rubrieksgewijze ingedeeld, om ten slotte te worden ineengezet tot een harmonisch geordend geheel. De uitkomst van zijn arbeid is verrassend geweest voor wie belang stellen in de oude plaatsbeschrijving van Gorkum, welke op tal van punten, bij gebrek aan verzameld materiaal, nog duister was of in 't onzekere liet. Uit de gegevens, in deze studie saamgelezen, kan nu een vrij volledig beeld van de stad in haar eerste ommuring vóór 1600, gereconstrueerd worden en kan ook met veel meer juistheid en zekerheid de standplaats worden aangegeven en het terrein worden afgebakend

van toen bestaande poorten, gebouwen en huizen, terwijl uit de in dezen arbeid verzamelde namen der oude huizen vaak beter de oorsprong te vinden of af te leiden is van de namen der vroegere of nog bestaande straten en stegen, welke door Gorkums eersten beschrijver *Kemp* wel genoemd, doch meestal niet nader plaatselijk aangeduid worden, een vaagheid van behandelen, die men nog al eens in oude stedebeschrijvingen aantreft en die latere onderzoekers op veel duisters hebben doen stuiten.

Toen de heer *Emck* mij bekend maakte met het door hem begonnen onderzoek en met zijn plan om de resultaten van dat onderzoek later publiek te maken, vond zijn voornemen bij mij onverdeelde instemming en met belangstelling en verlangen zag ik de vrucht van zijn arbeid tegemoet. Nu die vrucht voor mij ligt en ik in de gelegenheid gesteld ben het manuscript door te lezen, vind ik bij het door den heer *Emck* verzamelde materiaal veel, dat mij bijzonder interesseert en dat mij indertijd van grooten dienst had kunnen zijn, toen ik een zwakke poging gewaagd heb om naast en als vervolg op de bestaande beschrijvingen der stad Gorinchem van *Kemp* en *Van Zomeren*, in mijn »Van Arkel's oude vesten«, een beschrijving te geven aangevuld tot het einde der 19e eeuw.

Als completeering van dit werk nu, bijzonder wat de oudste topographie van Gorkum betreft, kan het materiaal door den heer *Emck* verzameld uit de bronnen in het Algemeen Rijksarchief aanwezig, van grooten dienst en tot voorlichting zijn daar, waar door mij slechts op gissing en veronderstelling werd afgegaan. Zoo b. v. het hoofdstuk op blz. 7 en volgende door mij gewijd aan de oorspronkelijke gedaante der stad en haar uitleg na 1600, dat ik destijds geheel moest samenstellen uit wat mij waarschijnlijk en aannemelijk voorkwam, omdat mij toen niet ten dienste stonden de gegevens, eerst nu door den heer *Emck* verzameld en evenmin de duidelijke en juiste afteekening — pas sedert eenige jaren in 't Gorkumsch gemeentearchief berustend — van den plattegrond der stad vóór 1600, door mr. *Jacob van Deventer*, aan wien Koning Philips II als Graaf van Holland in de 2e helft der 16e eeuw opdroeg alle steden en dorpen in de Nederlandsche gewesten op te meten en in grondteekening te brengen, welke oorspronkelijke grondteekeningen nu alle nog berusten in de Rijksarchieven te Madrid, terwijl de minuten, even juist en uitvoerig, over verschillende archieven zijn verdeeld.

Zoowel deze plattegrond als de gegevens, thans door den heer *Emck* verzameld, bevestigen vrij wel mijne opvatting van Gorkum's begrenzing als ommuurde stad vóór 1600, waaromtrent noch *Kemp*, noch *Van Zomeren* zich duidelijk hebben uitgesproken. Ook verschaft de arbeid van den heer *Emck* nu de gegevens om met meer juistheid de plaats aan te geven waar gestaan hebben o.m. het minderbroedersklooster, het eerste stadhuis in de Hoogstraat, enkele wachttorens in de oude stadsommuring, sommige middeleeuwsche stadspoorten en vooral tal van sinds lang gesloopte huizen, waarvan — aangeduid als deze werden met niet meer dan den naam van hunne gevelsteen of uithangborden, zonder nadere aanduiding — vaak moeilijk de standplaats terug te vinden is.

Aan de hand van 's heeren *Emck's* onderzoek kan dan ook nu de indeeling van het oude Gorkum, zooals 't bebouwd was, vrijwel voor den geest teruggeroepen worden, zoowel van 't middeleeuwsche Gorkum der Arkels als van het Gorkum der renaissance met zijn pittoreske huisgevels, van welke beide perioden echter thans temet niets meer aanwezig is. Dit laatste is wel als een groot verlies te betreuren, want, al behoort Gorkum dan niet tot 't getal der oudste steden van Holland, 't kan toch gerekend worden bij de *oude* Hollandsche steedjes en men zou dan ook met recht kunnen verwachten dat in 't Gorkum van heden nog heel wat overblijfsels van oude bouwkunst terug te vinden waren. Dat is 't geval geweest tot in 't begin der vorige eeuw, toen Gorkum nog een schilderachtig plattelandstadje was. 't Heeft wel nooit een deftig cachet bezeten zooals b.v. Hoorn, Dordt en Middelburg nog hebben, doordat groote en deftige huizen in Gorkum schaarsch waren, maar men vond er toch, behalve een mooie, groote kerk met toren (welke toren gelukkig gespaard gebleven is) een schilderachtig stadhuis en interessante stadspoorten, tal van fraaie, smaakvolle huisgeveltjes met de daarbij behorende oude stoepen, hekken, klapbanken, luifels, uithangborden, pothuizen en kelderingen; welke de eentonigheid der huizenrijen zoo aardig breken en lijn en karakter geven aan een straat. Doch het vandalisme der vorige eeuw, dat perk noch paal kende, heeft Gorkum natuurlijk ook niet gespaard en 't bombardement van den winter 1813/14 heeft bovendien 't zijne gedaan om veel van Gorkum's stedemooi voor goed op te ruimen, waarvoor het huidige banale stadsbeeld in de plaats gekomen is. De oude kerk en het stadhuis zijn beide afgebroken en vervangen door..... ge kunt er zelf een naam aan geven als ge de tegenwoordige kerk en het huidige raadhuis uit- en inwendig eens goed opneemt. De stadspoorten — behalve de Dalempoort — zijn alle verdwenen, de oude huizen zijn in de 19e eeuw vervangen door de tegenwoordige die — men vergelijke hun gevels eens b.v. met den gerestaureerden gevel van 't huis »Dit is in Bethlehem« — 't verre moeten afleggen, wat uiterlijk betreft, tegen de huizen der oude bouwmeesters, waaraan de eigenaars of bewoners vaak zulke karakteristieke namen wisten te geven op gevelsteen of uithangbord.

Maar al zijn de huizen er, jammer genoeg, dan niet meer, door zijn arbeid, waarvan het resultaat in achterstaande bladzijden is neergelegd, heeft de heer *Emck* gezorgd dat hun namen, welke ook verloren schenen, maar veilig bewaard waren in de folianten ten Rijksarchieve, weder voor ons aan 't daglicht gekomen zijn. Moge dan deze omvangrijke arbeid, waarin hij zoo goed geslaagd is en waarmee hij verplicht heeft allen, die belangstellen in de oude plaatsbeschrijving in 't algemeen en in die van Gorkum in 't bijzonder, ook de waardeering vinden, waarop hij ten volle kan aanspraak maken!

Amsterdam, Juli 1914

H. A. VAN GOCH.

„Ik lees hier van Uw Burgten, Torens en Kasteelen
„Die g' eertijds met al-oude luister Kaizerlijk
„Vertoonde, nu uit puin, en gruis, en stof, en slijk,
„Weer opgehaald, uit straten-naam, en steene-keelen.”

(Uit „Aanspraak aan Gorinchem over
het uytgeven van de Beschrijving van
Gorinchem en 't Land van Arkel” door
wijlen Abraham Kemp).

VOORBERICHT.

Een onderzoek, of de naam van het huis »*Dit is in Bethleem*» in de *Gasthuisstraat*, thans eigendom der vereeniging »*Oud-Gorcum*» en bestemd voor museum van oudheden betrekking hebbende op de stad Gorinchem en het Land van Arkel in vroegere eeuwen, kon worden teruggevonden, is de oorsprong van het werk, dat thans het licht ziet.

Voor dat onderzoek nam ik ter hand het oudste kohier der verponding, in het gemeente-archief aanwezig, dat van 1584, doch vond den naam niet. Wel trok het bij het doorlezen mijne aandacht, dat vele huizen met den naam werden genoemd en daar het kohier straatsgewijze is ingericht; stelde ik eene lijst samen, waarin die huizenamen op volgorde in de straten werden vermeld. Deze lijst vulde ik aan met de namen uit de overige aanwezige kohieren tot pl.m. 1650 en verkreeg daardoor reeds een gebrekkig geheel.

Maar hiermede was dan ook de taak geëindigd, daar verder materiaal in het gemeente-archief slechts sporadisch aanwezig was en tot completeering niet kon dienen.

De eenmaal begonnen arbeid gaf echter voor oudheid-liefhebbers reeds zulke interessante resultaten, dat ik naar een middel omzag om het onderzoek voort te zetten. Ik wendde mij om inlichtingen tot den heer Algemeenen Rijksarchivaris te 's Gravenhage, die mij berichtte, dat in het rijksarchief voldoende materiaal voor mijn arbeid aanwezig was n.l. in de voor Schepenen van Gorinchem verleden overdrachtsbrieven van vaste goederen, tevens bevattende hypotheek- schuld- en kustingbrieven, loopende vrij volledig van 1481—1810, eene serie van 299 deelen.

Door bemiddeling van heeren Burgemeester en Wethouders dezer gemeente werden die deelen, van 1810 teruggaande, in series, door den heer Algemeenen Rijksarchivaris, te mijnen gebruike naar hier gezonden en heb ik aan deze bereidwilligheid te danken, dat ik thans een vrij volledig overzicht van de stad in vroegere eeuwen kan geven, zij het dan ook, dat ik, zeer tot mijn spijt, de deelen vóór 1540 niet meer kon ontcijferen.

De lijst, gemaakt aan de hand van het kohier der verponding van 1584 kon echter niet meer dienen. Ik moest een anderen grondligger zoeken en vond dien in het kohier der verponding van 1798, waarin de geheele stad straatsgewijze is beschreven en waarop ik, tot den vroegsten tijd, de huizen alle vrijwel op hunne oorspronkelijke plaats kon terugbrengen.

De tijdvakken achter de huizenamen aangegeven, zijn die, waarin de namen in verschillende schrifturen zijn vermeld.

De bij de huizenamen tusschen haakjes geplaatste bijvoegelijke naamwoorden, duiden aan, dat de huizenamen zijn gevonden zoo-wel met als zonder die bijvoegingen.

De jaartallen bij de straten zijn die, waarin zij het eerst zijn gevonden en dus vrij zeker als haar doopjaar kunnen worden aangemerkt.

De straten waarbij geen jaartallen zijn vermeld, bestonden reeds vóór 1540.

Bij de beoordeeling van dit werk houde men in het oog, dat bij de bepaling van de plaats, waar de huizen stonden, alleen de hoekhuizen als vaste punten kunnen worden aangenomen.

Door de gedaanteverwisseling, waaraan de huizen in den loop der eeuwen door splitsing of samenvoeging bloot stonden, wordt de plaats, zonder steeds wiskunstig juist te zijn, zoo nabij mogelijk aangegeven. Het vergelijken der belendingen, was voor dit deel van den arbeid de belangrijkste factor.

Ook had ik gelegenheid, de ommuring der stad vóór den grooten uitleg, die omstreeks 1600 plaats vond, aan te geven, daarin zeer geholpen door den heer *C. Naumann*, ambtenaar ter Secretarie alhier, die door zijne bedrevenheid in het kaart-lezen, mij aan de hand van oude plattegronden der stad, veel wist op te helderen, wat mij duister was.

Voorts wil ik hier nog doen uitkomen, dat deze arbeid niet is eene samenlezing van gegevens, die door vroegere schrijvers over Gorinchem (*Kemp*, *Van Zomeren* en *Van Goch*) werden verstrekt, maar is een zelfstandige studie uit oorspronkelijke bronnen samengesteld en opgebouwd, een enkele maal, ter verduidelijking of aanvulling, verrijkt met inlichtingen, die evengenoemde schrijvers reeds

gaven. Menigmaal zal hetgeen in dit werk wordt vermeld als aanvulling kunnen strekken van het hoofdstuk door den heer Van Goch in zijn »*Van Arkels Oude Veste*» op blz. 7 en volgende gewijd aan de oorspronkelijke gedaante der stad en haren lateren uitleg.

De namen der huizen zijn veelal ontleend aan de uithangteekens. Deze laatste zijn steeds een der sprekendste uitingen van het volksleven geweest, omdat, vooral in vroeger eeuw de neringdoende poorter zich met zijn uithangteeken geheel vereenzelvigde en het leven en de gedachten der menschen zich erin terugspiegelden.

Den belangstellenden lezer, die iets meer wil weten van de beteekenis der huizenamen, beveel ik dan ook de lezing van het werk van v. Lennep en Ter Gouw »*de Opschriften en Uithangteekens*» ten zeerste aan, zijn blik op het door mij behandelde onderwerp zal veel ruimer worden.

Dat deze studie niet zonder gebreken zal wezen, niemand is daarvan meer overtuigd dan de bewerker zelf, maar men neme in aanmerking, dat dit een eerste poging is, om uit de hier bewerkte bronnen een overzicht samen te stellen van den oorsprong van eenige straatnamen en een beeld te geven van de oude stad en de namen harer huizen.

Wanneer iemand in het bezit mocht zijn van oude stukken, die tot aanvulling of verbetering van dit werk kunnen strekken, houd ik mij voor de mededeeling daarvan zeer aanbevolen.

Ten slotte past hier nog een woord van dank aan allen, die dezen arbeid mogelijk maakten.

Dat dit werk een steentje moge bijdragen om de kennis der oude Arkelstad, die zoo ruim haar deel heeft gehad in de geschiedenis des Vaderlands, te vermeerderen, is de wensch van den Schrijver,

Gorinchem, Juni 1914.

W. F. EMCK.

De Kansepoort.

De poort welke werd afgebroken in.... werd hier gemaakt met een brug daarvoor krachtens vroedschapsresolutie van 13 October 1587 naar 't concept van Mr. Adriaan van Alckmaar en den Pensionaris, ter vervanging van die, welke stond meer stadwaarts in en hierna vermeld bij no. 65. In 1588 werd in 't bolwerk vóór deze poort een wachthuis gemaakt.

Over de gracht buiten deze poort wordt 1760-1804 vermeld een kamp bouwland genaamd »de zeventien Provinciën.«

- 1589—1688 De noordzijde van de straat van de Canssepoort, beginnende van dezelve poort af.
 1689 Westwagenstraat Nz.
- 1* a. de grootte clock 1624-1625.
 b.
 c. de lijnbaan 1638.
 d. de vergulde hooiwagen, logement en herberg 1637—1807, ten w. de stadswal.
- 2 a. 't postpaert 1646—1647, ten westen woonde Peter Claes, postmeester.
 b.
- 3 de (gecroonde) lelie 1637—1641.
 't groen cruys 1653—1674.
 beide brouwerij.
- 4 de gulden roskam 1680—1766.
- 5 het Schilt van Vranckrijk 1681—1691.
- 6 het (witte) kruis, brouwerij op den hoek, strekkende voor van de straat tot de Viaansche vaart 1687—1798.
- Bij resolutie van Burgemeesteren dd. 4 Maart 1687 werd aan den brouwer van 't Cruys voor 3 jaar de leverantie van het bier voor de godshuizen (Weeshuis, Gasthuis, Manhuis en Vrouwenhuis) gegund tot soulage van zijn schade wegens zijn afgebrande brouwerij.
- 1604 After aan den Vliet Zz. en Nz.
 1734 Melkpad Zz.
- 7
 1734 Melkpad Nz.
- 8—18
 1604 Warmoesstraat Wz.
- 19—30
 1604 Warmoesstraat Oz.
- 31—32

* De volgnummers der huizen zijn ontleend aan het in het voorbericht vermelde kohier der verponding van 1798.

Westwagenstraat Nz.

- 1606 de Melkbrug.
- 1641 de Karnemelkbrug.
- 1648 de Smak- en Houbrug.
- 1687 de Houbrug.

Zie ook ná no. 1309.

Smakken is dobbelen wie van de voerlieden zal rijden.

- 33 de drie ringen, brouwerij aan de Smak- en Houbrug 1627—1749.

- 34
- 35 het (ge kroonde) (groene) klaverblad, brouwerij 1618—1741.
de eene zwaan, brouwerij 1747.

- 36 het bonte paerdt 1611.
vogelstruis 1630.
van ouds 't vergulde oxhoofd en vogelstruis 1723.

- 37—39
- 40 de drie starren, brouwerij 1630—1676.
- 41 de Rotterdamsche grutmolen 1714—1724.
de Utrechtsche grut- en gortmolen 1720.

- 42
- 43 de Keulschen dom, herberg 1596—1793.
1604 Oude Lombardstraat Wz. werd in 1682 genoemd de Hazewindhondsteeg of Oude Lombardstraat. (Zie no. 56).
Resolutie Vroedschap 10 Juli 1634: »Den heer Drossaert voorgehouden hebbende de oefeninge van de Walsche religie die daechlijx gedaen en gepleecht werdt in 't huys van Lijsbeth Snoeck in de Lombardstraat. Is geresolveert dat men daarvan een acte van verbodt aen dezelve sal seynden«.

Dit huis heb ik niet gevonden, maar moet dus een der nummers 44—48 of 55—62 geweest zijn. (Zie Walsche steeg bij het gasthuis ná no. 87).

- 44
- 45 Haarlem, achter de Roomsche kerk het Clooster 1666—1750.
- 46—48

1734 Achter de gracht.

- 49—51
- 1734 Aan 't hout bruggetje.
- 1795 Het Kievitseiland nabij het houten bruggetje.

- 52—54
- Oude Lombardstraat Wz.

- 55
- 56 de hazewijnt 1625.
- 57 van ouds de ploeg, huis met stalling 1810, was 1734 reeds huis met stal.
- 58—62

Oude Lombardstraat Oz.

- 63 het Klooster. Roomsche kerk uitkomende in de Haarstraat 1660—1798. Zie ook nos. 45 en 81.

Westwagenstraat Nz.

64
65

de hamer, grutmolen, 1685—1720.

Op deze hoogte stond tot 1589 de oude Canssepoort bij Kemp (blz. 282) reeds genoemd in 1456, over de breedte van de tegenwoordige Westwagenstraat tot no. 1292 hierna.

Aan de zuidzijde was zij geflankeerd door den stadsmuur loopende langs de oostzijde van de tegenwoordige Hazenwindhondstraat en aan de noordzijde door den stadsmuur loopende langs de westzijde van de tegenwoordige Oude Lombardstraat of Ploegsteeg. Op dezen laatsten muur bevonden zich tot de Leech-Arkelpoort (aan het einde der Arkelstraat) drie torens, de Quekelentoorn (1544—1583) de Baghijntoorn (1581—1640) en een waarvan ik den naam niet heb kunnen ontdekken. De eerste recht tegenover de tegenwoordige Kwekelstraat, die daaraan haar naam ontleende, de tweede waarbij in 1621 een winden rosmolen stond, achter den lombaert, (no. 87) dus schuin achter het Baghijnhof (nos. 103—108) en de derde op de helft tusschen laatstgenoemden toren en de Leech-Arkelpoort.

In een transportbrief van 1563 wordt gesproken van de Capelle naast de Canssepoort die een thyns op land had en in transporten van 1544, 1545, 1547, 1557, van het gilde van onser liever vrouwe in de Capel aan die Canssepoortte. Deze kapel, gebouwd kort na de stichting der stad, stond aan de zuidzijde van de tegenwoordige Westwagenstraat, begrensd ten westen door den stadsmuur ter hoogte van het huis no. 1292 hierna en werd tegelijk met de oude Canssepoort in 1589 afgebroken. In 1572 maakte zij deel uit van de fortificatiewerken, daar volgens de thesauriersrekening van dat jaar daarin »busgaten« waren geboord, terwijl volgens Kemp (blz. 37) den 26 Juni 1572 daarin »de handelingh met den Hooftman der watergeuzen, Marinus Brand, over de overgave der stad besloten werde«. In 1544 stond buiten de poort, ter hoogte van het tegenwoordige Melkpad de Cansselmoelen en ter hoogte van de tegenwoordige woningen der sluiswachters van het Merwedekanaal »der lazaruszen-oft leproosenuysinge« en daar tegenover de lazarusmoelen welke in 1578 was afgebroken. Bij vroedschapsresolutie van 17 Juni 1632 werden Burgemeesteren »geauthoriseert om het Leprooshuis ten meeste profijte van de stad te verhuren«. Zijn oorspronkelijke bestemming had het dus toen verloren. In eene raadsresolutie van 1797 komt voor een post voor onderhoudskosten van de Lazarusbrug buiten de Kansepoort. De hier aangeduide plaatsen zijn zeer duidelijk te ontleenen aan den plattegrond van 1550 van Jacobus van Deventer berustend in het gemeente archief en in het museum der Vereeniging »Oud-Gorcum« en zijnde eene afteekening uit den te Madrid berustenden atlas van Nederlandsche vestingen. Vóór de oude poort werd afgebroken had zich daarbuiten in westwaarsche richting reeds

een nieuw stadsgedeelte gevormd, geheeten »le voorstad« 1552—1565.

Het gedeelte der tegenwoordige Westwagenstraat van de Haarstraat en Kruisstraat af tot de oude Canssepoort, heette tot 1589 de Gasthuisstraat bij de Canssepoort, daarna de straat naar de nieuwe Canssepoort toe of nieuwe straat en sedert 1689 Westwagenstraat.

66 't vergulde radt 1623—1641.

67 de drie emmertjes belend ten O. het armhuis 1687—1766.

68 den blauwen hemel 1577—1707, was 1577—1625 herberg.

Dit huis dat sedert was overgegaan aan Bernardus Spegt werd van dezen krachtens resolutie van Burgemeesteren dd. 26 April 1752 aangekocht om ingericht te worden tot Armhuis, strekkende tot de Roomsche kerk het Klooster toe, met uitzondering van den oliemolen.

69 de vergulde olymolen 1565—1689.

70 de gulden hamer 1562—1663.

71 de drie groene horden 1614—1677.

72 de trouw 1657—1715.

73 1357 Haarstraat Wz. (Kemp blz. 86).

74 de drie knollen 1656.

76 't schaeckbort 1544—1651 herberg.

77—79

80 de leeuwenberg 1677—1740.

81 de Roomsche kerk het Klooster 1660—1798 kwam in de Haarstraat uit met een gang. De hoofdingang tot de kerk was in de Lombardstraat, van den weg afgescheiden tot 1836, toen hier een nieuwe kerk werd gebouwd op terrein van het huis en tuin van den heer Van Appeltere met een huis daarnaast voor pastorie.

1651 de poort van Neeltgebroers erfgenamen.

1798 de gang van de Roomsche kerk het Klooster.

82 de olymolen 1600—1652.

83—84

85 de huysinge van de munte 1584.

In 1583—1591 werd in dit huis zonder toestemming van de Staten van Holland en West-Vriesland — en daarom door hen verboden — munt geslagen op den naam van Don Antonio, Koning van Portugal. Die muntslag geschiedde op verzoek van Pierre Dor, ambassadeur van genoemden Koning. Muntmeester was Hendrik van Velthuysen.

Over de munt raadplege men het werk van Mr. L. M. Rollin Couquerque te 's Gravenhage, over »de Munt van Koning Antonio van Portugal, te Gorinchem 1583—1591« uitgegeven in het Fransch in 1903.

86 't nieuwe lombardthuis 1604—1608 eigenaar Johannis Rochatus.

Zie ook nos. 628 en 629 en 1192 hierna.

het ossenhooft 1664—1790.

87 de (oude) lombert 1563—1620

Bij brief van 23 April 1560 (geïnsereerd in de schepenbrieven van 27 Febr. 1563 wordt door Koning Philips van Castiliën enz. aan Leonart Maestry coopman uit Piedmont toegestaan voor 10 jaar het houden van taeffel van leeninge voort te zetten te Gorinchem en bij brief van den Koning van 2 Oct. 1563 (geïnsereerd alsvoren 29 Nov. 1563) wordt aan Perchenal Balloth, coopman piemontois, houder van de taeffel van leeninge binnen Gorinchem toegestaan zijn octrooi over te dragen aan Anthony Ratterijs, zijn behuwdzoon en aan Babtista Monte Aldono, ook cooplieden derselver natie. Tot 1584 was Troiano de Manstry taeffelhouder van leening, daarna zijne weduwe Margrete de Pono en werd zij in 1596 opgevolgd door Pierre Ornica en Jeremias del Pont en dezen in 1602 door Johan Rochatus, die zijn bedrijf vestigde in het huis no. 86 hiernaast.

In 1566 vond ik nog als taeffelhouder vermeld Jan Paul Bergaigne.

In 1591 betaalde de wed. Troiano de Maestry voor 't houden der taeffel, voor 12 jaar aan de stad sedert 1588, per jaar 32 carolus guldens en in 1602 Johan Rochatus 400 carolus guldens en 50 idem voor de armen.

1584 de gang neffens den Lombaert.

1629 de Walsche steeg bij het Gasthuis.

1798 het Oud Gewed Zz.

88—91

1798 Oud Gewed Wz.

92—94

1798 Oud Gewed Oz.

95—98

99 de brouwersmolen 1602—1647.

100—102

Haarstraat Wz.

103 het Gasthuis een huis en stal 1734.

104 het Gasthuis 1598.

105 het Vrouwenhuis den 11 Februari 1606 in gebruik genomen, eertijds het patershuis van het Bagijnhof.

106 het Pesthuis 1602, hierbij in 1790 het Schawet achter de Haarstraat Wz.

107 de kovelmutts 1703—1715.

108 het baghiijnen stroyen bauwhuys 1598 belend W. het Baghiijnen-erf en huis; het baghiijnen groot bauwhuys 1610.

nos. 103—108 het Baghiijnhof 1566.

Volgens Kemp blz. 123 en 148 werd in 1391, Donderdags na Alre-heyiligen het huis in de Hairstraat tot een Bagijnhof gemaakt en op den 3en van Wintermaand hebben de Bagijnen haar eerste wetten gemaakt. Op Sant-Luciëndag den 13den van Wintermaand maakte heer Johan van Arkel dit Bagijnhof tot eene Parochie.

Er was dus eene kerk daaraan verbonden.

Blijkens eene acte van raey en roey voor schepenen van Gorinchem dd. 10 November 1475 (archief Weeshuis) bezaten de zusteren van Sincte Nyklaes en Sincte Maria Magdalena in de Haarstraat, een huis en erf in de Molenstraat.

Erf en huizen van de Baghijnen 1598.

de Susteren van den convente van St. Augustijn Regule genaamd de Baghijnen in de Haerstraat 1565.

In 1514 was aan 't Baghijnhof een brouwerij verbonden, waarvan het bier in de stad werd verkocht.

Bij vroedschapsresolutie van 6 Sept. 1598 werd geresolveerd »dat men het nieuwe sieckhuys van de baghijnenkercke tijdelijk zal bezigen tot pesthuys« en 21 Sept. 1598 werd besloten een nieuw pesthuis te bouwen buiten de Leeck-Arkel poort (zie na no. 297) en voorloopig de pestzieken op te nemen in 't gasthuis of nieuw sieckhuys.

109—116

Arkelstraat Wz. (dus naar de Arkelpoort).

117 't hart 1584—1673.

118 de leeuw 1638—1642 omtrent de Arkelpoort.

119—124

Katerstraat, bestond 1734 nog niet.

125 a-d.

Haarstraat Zz.

126—128

129 Remonstrantekerk bij de Varkenmarkt achter de Vijfzinnen, ten W. stadsstraat 1732—1801.

In 1797 nam Adriaan Koenerding, Remonstrant predikant te Nieuwpoort den dienst bij de broederschap te Gorinchem waar.

1547 de Minrebroederssteeg, die achter heurluider kerk loopt.

1584 het steechsken after het Minrebroederserf.

1596 Idem after den Brueren.

1781 de straat van ouds genaamd den Broeris maar nu de vijf zinnen.

1798 Vijfzinnen Wz.

130—131

huis, erf en stalling de hooiwagen, 1806—1808.

132

133—137

de vijf zinnen, vijf huiskens onder één dak 1672—1734.

138 de gebreide handschoen 1753.

Vijfzinnen Oz.

139—144

Haarstraat Oz.

145—149

150 de vlasblom 1659.

151—155

156 de gulden leeuw 1559—1695.

1559 Jacob Robbensteeg.

1561 Meth Ridderstraat oft Stoelstraat.

1566 de Stoelsteghe oft Stoelmakerssteghe.

- 1584 Quekelsteeg, die haar naam ontleent aan den recht tegenover gelegen Quekeltoorn (zie bij no 65).
 1628 de Quekelen- nu vijf wijze maegdensteeg.
 1644 de Stoeldrayers of Quekelensteeg.
 1573—1699 de Quekel- oft Stoelstraat.
 1798 Quekelstraat, Nz.
 1804 de Vijf maegden- of Kwekelstraat Nz.
 157—163 Kwekelstraat Zz.
 164
 165 de vijf maegden achter de vijf zinnen 1600—1704.
 de vijf wijze maagden 1564—1679.
 166—170 Haarstraat Oz.
 171—174
 1645—1696 Jacob Robbesteege.
 1798 In den gang.
 175—178 Haarstraat Oz.
 179
 180 Maastricht 1706—1714.
 181
 182 het witte radt 1610—1630.
 het witte wagenradt 1620.
 183—184
 1374 Gasthuisstraat Nz. (Kemp blz. 108).
 185 het Paradijs, 1584—1727 vóór 1600 herberg.
 186 Sint Euwout 1543—1551.
 de gulden poort 1577—1622.
 187 de roode leeuw 1691—1799.
 188—190
 191 den (gulden) aernd 1558—1709.
 den dubbelen arendt 1716.
 192 de uittrekkende tafel 1665—1764.
 de (vergulde) trektafel 1633—1735.
 193 a den bonten os 1541—1673.
 den gulden graef 1602.
 b de weteringe 1641—1650.

Blijkens overdrachtsbrief van 1 Maart 1641 transporteert Heyman Blommert aan Jan Goris een huis en erf met olymolen en alle gereedschappen tot den molen behorende »ge-lijck die als nu bij den copier gebruyckt wordt, uitgezonderd de peerden, van ouds genaamd de Weteringe, in de Gasthuisstraat belend O. de Dryconingensteeg» en heeft gecost boven den olymolen en gaende werck 3825 Carolusguldens.

Den 29 Dec. 1650 transporteert Hars van Meerhout borger alhier, last en procuratie hebbende van den heer Johan Goris, coopman wonende tot Amsterdam aan Philips Jans Erkelens, smid, medeborger alhier een huis op den hoek van de Drie Coningensteeg vóór dezen bij den voornoemden Jan Goris

selfs bewoont. Blijkens eene mij door Dr. Joh. C. Breen, adjunct-archivaris der gemeente Amsterdam verstrekte mededeeling is genoemde Jan Goris de vader van Jan van der Heijden welke laatste werd geboren te Gorinchem in 1637, schilder, schrijver van een op de stadsboekerij te Haarlem berustend geschrift, getiteld »het licht der lamplantaaren, ontstoken door Jan van der Heijden, inventeur derzelve« en uitvinder der slangbrandsputten.

Zooals hiervoor is gemeld werd het huis »de Weteringe« in 1641 door Jan Goris die onder den naam van Jan Gorisz. van Bommel, den 8 Feb. 1637 te Gorinchem den eed als poorter heeft gedaan (Reg. Keuren enz. 1483—1683 fo. 286), gebruikt, zoodat het niet onmogelijk is dat de groote Jan van der Heyden hierin in 1637 werd geboren.

1591 't Steechsken achter de gulden handt.

1596 't Steechsken van de drye coninghen.

1735 Driekoningensteeg. Bij raadsbesluit d.d. 29 October 1909 werd deze steeg, die tevoren was verbreed met het huis no 195 hierna, herdoopt in Kerkstraat, waarmede de herinnering aan een der oudste huizen van Gorinchem verloren ging.

194 a de (gulden) kabel, 2e huis Westzijde 1677—1784.

b Jacob Robbenhof 1596—1608, waarnaar later is genoemd de Jacob Robbensteeg uitkomende in Haarstraat (Zie nà no 174).

c de drye coninghen 1572 herberg 1584—1640. In 1600 strekkende achter tot de vijf wijze maechden (zie no 165).

Het drye coninghenhuis (1514) later het oude Posthuis stond op het terrein, waar in 1842 de Chr. Afgescheiden gemeente hare bijeenkomsten had. Het huis is in 1857 afgebroken en op de plaats daarvan eene pastorie gebouwd (van Goch, van Arkels Oude Veste blz. 55 en 56).

Gasthuisstraat Nz.

195 de gulden handt 1584—1682.

196 's-Grevenhaghe 1565

de drie (gulden) haringen 1599—1682.

197 den gulden zeepketel 1581—1686.

198

199 den haan 1629—1674.

1543 Botersteeg Wz.

200

201 den haan 1610—1622.

202—203

204 het swart vercken 1769.

205—208

Botersteeg Oz.

209 den soeten inval, bakkerij belend O. de Swijnscoopsteeg 1637—1691.

210—213

214 de drije cronen belend Z. de Coeckebackersteeg 1562—1575.

Koekebakkersteeg (zie Arkelstraat Wz.)

Botersteeg Oz.

215 de bijbel belend N. de Coeckebackersteeg 1613—1698.

Gasthuisstraat Nz.

216 de rosijnkorf 1652, koekbakkerij.

217

218 de drye buydels 1546—1691.

219 de drie haringen 1769.

220 de (gulden) melkkan 1630—1714.

't gecroond vergult altena 1679.

Althena of de melckan 1634.

Altena 1622.

221 de Venlosen koek 1635—1654.

222 de benaude werelt 1603—1625.

de gecroonde haan 1629—1685.

223 's Hertogenbosch 1660—1734.

224 Abacuck 1562.

den gulden oven 1591—1612.

den (gulden) esel 1626—1666.

den gepluynden hoet 1700—1703.

van ouds de roomkan 1701.

225 de gulden (olymolen 1565—1575.

den appel oft gulden moelen 1584—1621.

den (gulden) appel 1612—1723.

den grooten vergulden appel 1635—1666.

226 't gulden hoofd 1541—1565.

de kleine appel 1644—1657.

van ouds den smakelijken beet vóór 1684.

Goudriaan 1684—1714.

de fonteijnkoeck 1719.

227 de drie vijseltjes 1600—1726.

228 het verguld lavoer 1602—1664.

het guld livoor 1712.

't guld yvoor 1796.

229 het paert in de wiegh 1686—1707.

230

231 de (witte) druyff 1576—1727.

de groene druyff 1604—1709.

1372 Arkelstraat Wz. (Kemp blz. 106).

1584 de westzijde van de Arkelstraat beghinnende van Adriaan

Jans van der Haars huis aff.

1596 Idem van 't huis de druyff af.

1604 Idem van de groene druyff af.

232 het blauwe kalf 1693—1727.

de groene weij 1672—1695.

233 de blauwe druyff 1593.

't land van beloften 1641—1821.

234 de exter 1595—1723.

235 de wilde os 1595—1613.

236

1421 Arend Snijers-steegh (Kemp blz. 216).

1554 Aerdts de Coeckebakkersteeg.

In 1551 woonde in de steeg op den noordenhoek van de Arkelstraat:

Aerdts Stevensz, coeckebakker. Reeds in 1558 en steeds daarna wordt de voornaam Aerdts bij den naam der steeg weggelaten.

Koeckebakkersteeg Z Z.

237—238

Koeckebakkersteeg Nz.

239—243

244 d. bonte mantel 1631—1736.

245—247

Arkelstraat Wz.

248 de gecroonde goede coop 1627.

249 de engelensanck 1619—1633.

250—252

253 het cleyn vercxken 1603—1654.

254 het gulden vercxken 1518—1696.

het varcken 1725.

255 de dorsten ruyter 1611.

van ouds dorsten 1614—1689.

256—257

1326 d'Oude Schuyts-steeg (Kemp blz. 66).

1551 Symon Outschuytsteeg daer Claes Karreman inwoont.

1602—1692 Claes Karremansteeg.

1692 Claes Carremanstege nu de Swijnskoopsteeg en nog later de Bloempotsteeg doch in 1798 de Swijnskoopsteeg Zz. (zie no. 273).

258—260

261 de drie bloempotten 1676.

de bloempot 1698—1794.

262—265

Swijnskoopsteeg Nz.

266—270

271 het swijnschoof 1602—1624.

Ravesteyn 1637—1658.

Arkelstraat Wz.

272 de watermolen 1658—1837. In 1658 huis en stalling.

273 het gulden swijnschoof 1651—1670.

de swijnskoop 1704.

274 de kleine roskam 1602.

275 de (groote) roskam 1571—1657.

de gulden roskam 1610—1643.

Burgersocieteit »de Eensgezindheid« 1796—1818.

276—278

279 de vos en de craen belend ten N. de Varkenmarkt 1621. De naam is het volgend jaar overgegaan op het huis aan de overzijde (no. 312).

1621 Varkenmarkt.

1661 de Bruerstraat.

1687 het Broershuis.

280—282

283 Bikbergen 1685—1796

284—287

1708 de Zoutsteeg.

1798 de Varkenssteeg.

288—290

Arkelstraat Wz.

291—295

296 het leprooshuis 1611.

Waalwijk huis en 2 stallingen 1618—1808.

In 1628 eigendom van het Gasthuis.

Op deze plaats, begrensd door Arkelstraat en Haarstraat stond het Observanten oft minrebroedersclooster met erf en kerk, zich uitstrekkende tot de Quekelstraat tegenover de vijf wijse maeghden (no. 165).

Dit klooster, vóór 1454 gesticht, is in 1572 geplunderd en krachtens vroedschapsresolutie van 4 Aug. 1579 geamoveerd en de opbrengst besteed voor de verbetering der fortificatiën.

Met de daarvan afkomstige afbraak is de groote kerk inwendig gerepareerd.

Volgens Van Zomerén (blz. 32) werden krachtens resolutiën van de Staten van Holland du. 6 November en 13 December 1576 »het convent en die kerke van de grauwe monniken« te Gorinchem, afgebroken.

Bij resolutie van de vroedschap van 2 Juni 1580 werd besloten de beestenmarkt te houden van alle paarden, ossen, koeien, varkens, schapen en andere beesten op de plaatse waar 't minrebroedersclooster gestaan heeft en bij resolutie van 28 Mei 1581 werd die marktplaats uitgebreid van de Kapel tot de Leechpoort toe.

Volgens Kemps beschrijving der stad Gorinchem, werd het klooster genoemd »tot onser Liever Vrouwe te Betleëm«.

Blijkens eene keur van het jaar 1517 (Register van Keuren enz. 1483—1683 fo. 37) werd:

»Overdragen den Heer ende gerecht dat nyemant in dat observantenclooster werpen noch scieten sal nae spreeuwen off nae ander vogel noch nergent nae ende nyemant en sal op dat voors. cloester caetsen op die boet van enen nobel, half den Heer, half de stad ende diergelyck die kercke«.

Voor het verder gedeelte der Arkelstraat Wz. zie nos. 117—124.

297 de koornwindmolen op den wal 1734—1798.

1584 d' Oostzijde van de Arkelstraat van de Leechpoort af.

Arkelstraat Oz.

Buiten deze poort stond in 1555 't sieck- oft pestilencie-huis ook genaamd »het haestige zieckhuis« met begraafplaats. Volgens Kemp blz. 89 was de haastige ziekte: 's morgens wel, 's middags ziek, 's avonds dood.

Bij vroedschapsresolutie van 21 Sept. 1598 werd besloten, tengevolge van de pestziekte, een nieuw pesthuis te bouwen buiten de Leech-Arkelpoort, ter plaatse daer Reinier Robijns raempt plach te staan.

De Arkelpoort werd afgebroken in Augustus 1857.

- 298
299 't zuyvel 1624—1625.
300 de rosmolen 1547—1798.
301 a
1394 Vernouwensteeg (Kemp blz. 133).
1543 Rosmolensteeg Nz.
301 b—d — 304 a Rosmolensteeg Zz.
304 b—d — 306 Arkelstraat Oz.
307 de arke (Noë) Noach 1617—1792.
308 in Leerbroek 1625—1631.
309—311
312 't casteel van Antwerpen 1604—1606.
de vos met de craen (zie ook no. 279). 1622—1705 In 1649 herberg.
313 het swart paert 1614—1658.
daar de drye rozen uithangen 1591.
314 het kalfje spaert u hooy 1644—1723.
315 de (gulden) valk tegenover de Minrebroederskerk 1558—1569.
het (gulden) ossenhooft 1604—1659.
de gulden valk 1641.
de grutmolen 1650.
de nieuwe grutterij van de ploegh 1723—1725.
316 de monnik 1584.
den twijnmolen 1629—1639.
317 de (swarte) hoorn 1547—1618.
1540 de Bruerenssteeg.
1545 de Minrebroederssteeg oock genaamd 't Muytersteeschken.
1545 de Muyterstraat oock genaamd de Bruerensteeg.
1554 de Muytersteeg. Wordt in 1623 't laatst zoo genoemd.

De Broerensteeg Nz.

- 318—320
3201 een erf of straat in de Broerensteeg, de aessaksteeg 1661, bevattende 8 woningen, één hiervan heette den aessak 1620, een ander den Boerendans, herberg 1641—1650.
de plaats den naessak 1640.
321 de reysende man 1611—1623.
322
323 de vergulde spoor 1611—1650.
het spoor 1661—1684.
324 de baer van Arkel 1638—1668.

Broerensteeg Zz.

325—327

328 Schotdeuren 1630—1681.

329

330 't Gemeeneland van Holland, posterij 1790—1805 (zie ook no. 332).

Arkelstraat Oz.

331

332 het wit kruis 1563—1805.

't Gemeeneland van Holland, posterij. Postkantoor 1790—1805.

333 de drye schabellen 1630—1651.

334 Leyenberch 1551.

de stier 1681—1695.

Heer Arend van Leyenburch, Ridder, was de eerste Dossaard van Gorinchem in 1416. (Kemp. blz. 197).

335 de oyevaer 1558.

eigendom van de stad 1734—1798.

336 Sint Nicolaas Cappel 1547.

Sinter Claes Cappel 1550.

de Heylige geest capelle 1573—1595.

de kleine kerk genaamd de Cappel 1731—1798.

de Kapelkerk 1734—1798.

Deze kapel is kort na de stichting der stad (pl.m. 1230) door een der Arkelsche Heeren, met een spitsen toren gebouwd. In 1480 is naast de Heylige geest Cappelle een Latijnsche school gesticht.

De Waalsche gemeente in 1586 gesticht, hield van 1797—1824 in de Kapel hare godsdienstoefeningen.

337—338

1552 Huybert de Verckensslagerssteech.

1554 de Cruyssteech achter de Capelle.

1556 de Verckensslaegerssteech.

1584 de steech achter den slijpsteen. (Zie no. 343).

1653 de Lauwsteeg (zie no. 344).

1661 de Kabeljauwsteeg Oz.

339 het cabbeljauken 1629—1679.

340—341

342 de roskam 1603—1604.

Kabeljauwsteeg Wz.

343 de slijpsteen 1544—1682.

344 de louw, herberg 1591—1608.

345 de samaritaan 1602.

1329 Kapelsteeg Zz. (Kemp blz. 67).

346

Arkelstraat Oz.

347—348

349 Neurenburch 1619—1631.

350 den blauwen schorteldoek 1584—1602.

allemandsgadinge 1686—1724.

351 den romeyn 1683.

- 352 de (vergulde) ploegh 1541—1547 herberg; 1550—1683.
 353 de roode scheer 1603.
 de gouden ketting 1662—1750.
 Stads franse societeit 1734—1798.
 1584 de steech achter de roos (no 359).
 1667 de Slijpsteensteeg (no. 343) anders genaamd de Eend-
 vogelsteeg Nz. (zie no. 356)).
 354 Wijnoxbergen 1647—1653.

Eendvogelsteeg Zz.

- 354¹ 't plathuis 1613—1648.
 355 de olypijp, westenboek Haansteeg 1626, idem Katsteeg 1652
 —1729.

Arkelstraat Oz.

- 356 a de entvogel 1564—1673.
 b den Bos 1550—1644.
 c de drye hoeftysers 1655.
 d Hoochvossenburch 1554—1644.
 Cleyn vossenburch 1561—1571.
 1351 Hoogstraat Nz. (Kemp blz. 78).
 Bij vroedschapsresolutie van 7 Juli 1584 werd de fruitmarkt
 overgebracht van de Hoogstraat naar 't Merctvelt.
 357 vossenburch 1545—1646.
 358 den koevoet 1596—1712.
 359 de roos 1541—1746, was in de 16e eeuw een zeer voorname
 herberg. In 1566 hield Brederode in deze herberg vaak bij-
 eenkomsten met de verbonden edelen.
 In 1571 hielden schepenen hier hun maaltijd op 't vernieu-
 wen van de wet; in 1576 vertoefden hier als gasten van de stad,
 (hun werden »de stads kannen wijns geschonken«) de Graaf
 van Culenborch met zijn edelluiden; de graaf van Holach
 en in 1583 de graaf van Hohenlohe; de advocaat-fiscaal; de
 heer van Oorschot en de burgemeester van Delft.
 360 't rat van avonturen, herberg 1552—1725.
 361
 362 de gulden cop 1542—1676.
 363 de (ver)gulden haan 1559—1753.
 Den 28 Juli 1753 transporteert Jan de Groot aan Teunis
 Horneer het huis »den vergulden haan« op de Hoogstraat, in
 welk huis in 1755 door Teunis Horneer werd gedrukt en
 uitgegeven de beschrijving van Gorinchem door Mr. Cornelis
 van Zomeren.
 Hieruit blijkt dus dat de huisnaam door de familie Horneer
 later is overgebracht naar het huis in de Gasthuisstraat, waar nu
 nog de uitgeverszaak »t gulden haantje« is gevestigd.
 1550 het Melcksteedsken.
 1559 Cooman Thielensteedsken.
 1584 't steedsken after de cat.
 1631 het Haensteegje.

- 1734 de Katsteeg; thans de Kat- of Karnemelksteeg.
 363a de rijsbaal 1619—1631.
 de trapkens of rijsbaal 1685.

Hoogstraat Nz.

- 364 de kat 1643—1806.
 365 de twee kolven 1626—1678.
 366 de drye mollen 1559—1653.
 de drie swarte mollen 1631.
 367 de (gulde) kat 1559—1683.
 368 den eenhoorn 1541—1717.
 1329 Kortendijk Wz. (Kemp blz. 67).
 369 de gecroonde eenhoorn 1658.
 370 den (swartten) roch 1564—1641.
 de carsseboom 1622.
 de witte molen 1640.
 de schoen 1722.
 371 de drie tinnen kandelaars 1629.
 372 St. Anthonis 1581—1608.
 373
 374 de gekroonde valk 1655—1751. In 1725 en 1751 gortmolen.
 375 de drye moriaenshoofden 1571—1653.
 376 de gulden louw 1602—1648.
 377 van ouds Poederoyen 1671.
 378 de glase mars 1667.
 de nieuwebackerye 1722.
 379 het suer asiynvat 1667—1696.
 380 de drie morianen 1584—1651.
 het wittebrootskint, bakkerij 1677—1699.

Kapelsteeg. (Zie Arkelstraat Oz.)

- 381
 382 de witte handt 1643—1705.
 383 het cleijn molenijser 1612—1613.
 het molenijser 1665.
 384 het groot molenijser 1595—1602.
 den passer 1710.

Broerensteeg (Zie Arkelstraat Oz.)

- 386 de drie leyhamers 1610—1658.
 387 de visboot 1629—1641.
 388 de boerendans 1599—1611.
 389 de trom 1703.
 390 het bont paert 1680.
 391 de gulden huyt 1629.
 392 de roy leers 1580—1647.
 393
 394 de stads Fransche school 1734—1798.
 395 Sint Jan vóór 1640.
 den edelen baas 1640—1656.

den nobel baas 1649.
het swart vercken 1658.

- 396
397 de drie stoelen 1658.
398 St. Jacob 1547—1640.
399 de struys 1561—1645.
400 de twaalf apostelen 1551—1557.
de calckhoven 1602—1648.
401—402 het zwart paard 1660—1786.
403

Rosmolensteeg (Zie Arkelstraat Oz.)

- 404 de Romeyn 1600—1645.
405 de bonte koe 1599—1655.
406
407 de rosekrans 1606—1649.
408 de Coninginne van Engelandt 1683—1687.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 2 Januari 1687 werd aan »Elias Dircx door de handt des Heeren gerackt sijnde met blindtheyt een plaats in het Gasthuis toegestaan onder overgifte van een huis op den Cortendijk genaamd de Coninginne van Engelandt.»

- 409 de Coninck van Engelandt 1645—1683.
410 de drie cammen 1618—1661.

- 411—413
414 verlooren cost, aan 't noordteindt van den Corttendijk tegenover de nieuwe straat 1657.

In 1514 werd aan Jacob Rutgers voor het waken van 30 nachten met een haekbus op Verloren cost, betaald 30 stuivers. het Magazijn van de Heemraden van het Land van Arkel 1734—1798.

1584 Straatje naar de Koornbrug.
1627 Korenbrugstraat.

De Corenbrugh wordt in 1435 reeds genoemd, terwijl ik vond in 1565 en 1573 de stadsthoorn Duyvensteyn bij de Corenbrugge.

In 1705 werd de Korenbrug vernieuwd. Krachtens vroedschapsresolutie van 8 Juli 1634, werd een nieuwe steiger gemaakt van den Coornsteyger tot het erf toe, daar de huysinge van de Coninginne van Engelandt op gestaan heeft. Deze naam komt later jaren terug. (Zie no. 408).

Blijkens eene keur van 1517 (Reg. Keuren enz. 1483—1683 fo. 40) werd:

»Overdragen bij den Heer en den gerechte, voirt alle diegene die quade en oneerlycke herberge houden, waar manswiven off wijsfmanen bij malcanderen gevonden worden leggende, te weten Blau Lijs, die weert in Vlaenderen en Lijsbet Orboms ende voirt diergelijcken die alsulcke herberge houden ende van alsulcken leven sijn en in onechten sitten, die sullen tusschen dit en een manendaghe naestcomende dien dach al

mitterwoin trekken bij die Corenbrug te weten over die brug, op die boete van drie leeuwen.»

415 diacony torfschuur 1734.

416 tien kleine huisjes genaamd de Godskamer worden (1734, 1798) pro Deo bewoond.

Volgens den stichtingsbrief, waarvan een afschrift aanwezig is in het gemeente-archief, werden den 20 Juli 1535 door Claes Colff Heinrichsz en Heilwich, meester Jan van der Hairs. dochter zijne geëchte huisvrouw, 13 kameren beschikbaar gesteld voor huisvesting van arme luiden.

Die kameren waren gelegen op den Cortendijk aan de straat daar men gaat naar de Corenbrugge bij de Hooch-Arkelpoort.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 28 Sept. 1720 werd Martinus Wolfswinkel te Rotterdam als zijnde de oudste van het geslacht van Claes Kolven aangesteld in de plaats van Johan Pot als administrateur der huisjes aan de Coornbrugge, van ouds genaamd »de Godskamer.«

Bij raadsbesluit van 15 October 1856 zijn de huisjes voor afbraak verkocht.

417—424

425 de duyel 1602.

Het noordelijke gedeelte van den Kortendijk, aan het welk de Hooch-Arkelpoort stond, afgebroken in 1630, wordt, in tegenstelling van het Eind van den Langendijk (Zuid-Eind) in de 16e en 17e eeuw genoemd het Noord-Eind.

In de Hooch Arkelpoort werden in 1572 blijkens de thesauriersrekening van dat jaar vagabunden en ledichgangers gevangen gezet.

In het register der thijnsen van het Gasthuis van 1435 wordt gesproken van den Kortendijk bij Goddeport; deze heeft dus vermoedelijk op deze hoogte gestaan.

De poort wordt bij Kemp reeds vermeld in 1326, zonder nadere aanduiding.

Volgens van Goch in zijn »van Arkels oude veste« blz. 125 noot, werd met dezen naam denkelijk niet bedoeld eene stadspoort maar de huizinge van een edelman.

Een versterkt huis dat Jacoba van Beyeren binnen de stad bezat, heette de Goedenpoort.

Kortendijk Oz.

426 de Meermin 1543—1661.

Blijkens admissie-brief van 18 November 1611 (berustende in het museum van »Oud-Gorcum« is Hendrik Fransz. »niet langer willende continueeren 't onbehoorlick bedelaers- ende onnut leven tot noch toe bij hem gepleecht, geadmitteert in het Manhuys tegen overdracht van zijn huis en hofstadt de Meermin op den Corttendijck Nz. en den hoek van de straat naar de Coornbrug«.

Bij vroedschapresolutie van 10 December 1641 werden de Manhuysvaders geauthoriseerd om de Meermin te verkoopen,

- hetwelk geschiedde bij overdrachtsbrief van 28 Mei 1643 voor
 475 Carolusguldens.
 427 een erf van de stad 1798.
 428 't half hoofd 1572—1581.
 de kerper 1596—1599.
 429 de gulden velge 1584—1608.
 430 de zwartte leeuw 1581.
 Zevenbergen 1644—1651.
 431 de truyffel, herberg 1564—1604.
 1546 de Rosmolensteiger.
 432—433.

Kortendijk Oz.

- 434 de stadt Culenborch 1595.
 Cuylenburch 1618—1649. Was in 1595 eigendom van Cornelis
 Gerritse van Culenborch.
 de groote tobackspijp 1641.
 435 de (groene) papegaay 1631—1686.
 de cleyne papegaay 1641.
 436 de roode hant, ververij 1566—1698.
 437—439.
 440 den nobelen buer 1674.
 441 de son, brouwerij 1554—1674
 442 het hoefijser 1635—1639.
 443 de drie (gecroonde) swanen, brouwerij 1635—1677.
 de drie swaantjes, brouwerij 1656—1662.

Broerensteiger.

Kortendijk Oz.

- 444 de drie mollen 1653—1664.
 de drie (swarte) mollen mette handt 1614—1630.
 445 van ouds de duysent vreesen, brouwerij vóór 1595.
 de drie lelykens, brouwerij 1598—1625.
 de drie (witte) lelien, brouwerij 1623—1673.
 446
 447 de (twee) rieken, brouwerij 1598—1625.
 het zeepaert, brouwerij 1630—1672.
 van ouds het witte paard 1669.
 448 de twee snoeken, brouwerij 1598—1669.

Kapelsteiger.

Kortendijk Oz.

- 449 de trom 1608—1669.
 450 de wan 1643—1669.
 Op deze plaats lag in 1571 het Cauwkoolkenserf, eigendom
 van Anthonie Wouters, verver. In 1544 had Cornelis Jacobs,
 de backer, een huis op den Kortendijk, dat ten noorden belend
 was door Aardt Jans de smit alias Kauw-kool.
 451 de (blauwe) pauw, herberg 1544—1608.
 den Coninck Davidt 1622—1695.
 de gecroonde eendvogel 1765—1770.

- 452 de witte handt, brouwerij 1596—1608.
 453—454
 455 het saraciynshoofd 1552.
 456 Roome 1598—1626.
 457—458
 459 de drie bockevellen 1613—1658, was in 1646 ten zuiden belend door de Slootjenssteiger.
 de toelast 1661—1698.
 460 de witte leeuw 1541—1641.
 461 de gulden leeuw, 1641 afgebroken en op 't erf daarvan gemaakt de Fonteinsteiger 1641—1750.

Kortendijk Oz.

- 1544 de Fonteinsteiger, in 1641 verkocht en daarna bebouwd met
 461a het hof van Zeeland, dat, staande op den zuidenhoek van den Fonteinsteiger, krachtens resolutie van Burgemeesteren d d. 15 April 1728 aan den oud-burgemeester Van Erp voor één verponding 's jaars werd afgestaan om bij zijn huysinge (no. 462) te trekken.
 462 de (gulden) fonteyn, herberg 1544—1701.
 Dit huis is in 1580 afgebrand en daarna herbouwd.
 462a de (oraengie) pluym 1627—1664.
 462b het vergulde cruijs 1626—1637, op de Vischbrug op den noordenhoek naast het water.

1393 Vischbrug Nz. (Van Zomeren blz. 148).

Deze brug ontleent haar naam aan de vischmarkt die daarop werd gehouden.

Volgens de thesauriersrekening van 1571 stonden op de Vischbrug aan de noordzijde 7 en aan de zuidzijde 10 vischbanken, hiernaast op den Appeldijk nog 3 banken en in het verlengde hiervan tegenover de huizen St. Christoffel (no. 732) en den Wildeman (no. 733) 6 aalstallen, daarnaast weder 2 aalstallen en tegenover het huis 't gulden vlies (no. 744) nog 3 aanstallen, welke banken en stallen door de stad werden verpacht.

In 1514 bestond de vischmarkt uit 17 stallen.

Nadat in 1595 de vischmarkt was overgebracht naar het Eind (zie nà no. 851) werden de banken aan weerszijden van de brug als stallen verpacht voor den verkoop van verschillende waren en werden de aalstallen vervangen door 4 koolstallen.

In 1583 is de brug vernieuwd en heette zij na dat jaar ook geruimen tijd »de nieuwe brug«; volgens de thesauriersrekening van 1583 »is betaalt voor 't leggen van den eersten steen van »de Nieuwbrugge« mitsgaders van de cameran raast Hendrik in de Fonteyn, 10 carolusguldens en 3 stuivers« en in 1611 werd betaald aan Cornelis Willems over 't snijden van de 4 leeuwen op de Vischbrug 36 carolusguldens.

1562 Havendijk Wz.

De straat aan de overzijde van de haven van af de Korenbrug tot de Appel- of Kriekenmarkt wordt in de 16e eeuw steeds genoemd »Over de haven« terwijl de gedeelten Havendijk en Appeldijk ook met die namen worden genoemd sedert de jaren bij die straten vermeld.

463 eigendom van de Stad 1798.

464 eigendom van de Stad, houttuin 1798.

Havendijk Oz.

465

466 Stadswerkhuis 1682—1798.

467 de schrijvende handt 1618—1646.

de drie spelden 1683.

468

469 de goudsbloem, brouwerij 1595—1683.

470

471 de oude ruyt, brouwerij 1596—1621.

de twee climmende leeuwen, brouwerij 1636—1642.

het gulden kalf 1625—1755.

472

473 de zwarte leeuw, brouwerij 1671—1726.

474 de valck, mouterij, brouwerij en rosmolen 1629—1671.

de hoop, brouwerij 1687—1709.

het ternooispeel 1713—1751.

475—477

478 het graefschap van Benthem 1571—1602.

479

480 de vergulde pot, potbakkerij 1639—1666.

481 't casteel van Buyren 1621—1638. Het huis was in 1726 potbakkerij.

1550 Balensteeg Nz.

482—485

Balensteeg Zz.

486

487 't misverstand 1644.

488

Havendijk Oz.

Dit gedeelte van den Havendijk tot de Burgstraat heette in 1544 reeds de Coornmarkt.

489 de ekel 1591—1741.

490 van ouds Amsterdam 1690.

491

492 de Noordsen boer 1723—1788.

493 de drie swanen (swaentjes) 1675—1749.

494 de gulden mouterij vóór 1621.

de roode leeuw, brouwerij 1621—1695.

de gecroonde haan, brouwerij 1717—1802.

495—496

- 497 de raepkoek 1622—1649.
de Walsche-, Mennonisten- of Fransche kerk 1720—1789.
Jansenistenkerk 1792—1797.
Luthersche kerk 1801.
- 498 de Hollandsche tuin 1541—1731, Was in 1731 ten N. belend
den gang van de Mennistenkerk. In eene resolutie van Burge-
meesteren dd. 3 Dec. 1720 komt voor in de lijst van de kerk-
goederen der Doopsgezinde gemeente, zooals die overgegaan
zijn aan de Remonstrantsche gemeente, de overdrachtsbrief
van de Doopsgezinde kerk staande op den Havendijk in den
eersten gang van de Vischbrug af, genoemd de Hollandsche
tuin x3.
Deze kerk werd in 1720 door de Fransche gemeente tot den
predikdienst gebruikt.
In 1552—1571 wordt gesproken van den ouden- en den
nieuwen Hollandschen tuyn en in 1640 van den achtersten-en
voorsten-.
- In 1554 was het een huis met houttuin.
- 499 de cleyne Hollandsche tuin 1602.
het vosken 1721.
- 500 de roggebloem 1651—1715.
- 501 1359 Burgstraat Nz. (Kemp blz. 88).
502 het gulden hoefijser 1623 en 1630 oliemolen; 1646—1715.
- 503 de (gecroonde) wan 1633—1737.
- 504 Bij resolutie van Burgemeesteren van 26 Januari 1737 wor-
den de vaders en regenten van het Pesthuis geauthoriseert
het huis de Wan te verkoopen, dat den 7 Mei 1660 uit den
boedel van Stijntgen Jans aan hen was overgedragen.
- 505 Heuckelom 1576—1606.
1 Mei 1575 woonde hierin »Jan mitte billen«.
het fort St. Andries 1637.
de schans van St. Andries 1642.
- 506—507 de salm 1543—1587.
- 508 de blauwe nondt, zeeperije 1556; 1557—1639.
- 509 den eyshont 1654—1683.
- 510 van ouds Buren 1685.
- 511 Leerdam 1626.
- 512—514 Over de breedte van de Burgstraat stond hier de oude
Borchpoort tot 1597, welke poort noordwaarts was geflankeerd
door een stadsmuur waar nu de Keizerstraat loopt en zuid-
waarts door den stadsmuur staande langs het westelijk gedeelte
der tegenwoordige Kalkhaven.
Krachtens vroedschapsresolutie van 29 Mei 1597 werd een
nieuwe Borchpoort gemaakt (ná no. 559) en daarvoor gebruikt
»de booch van de oude«. Nog geruimen tijd bleef het overig
gedeelte dezer poort hier aanwezig, immers bij vroedschaps-

resolutie van 12 Februari 1641 werd besloten »te sien hoe men de oude Dalemsche poort bequamelijck aff sal breecken en doen stellen aan de Waterpoort« (na no. 857). In 1541 vond ik haar ook vermeld als Daelemsche poort, als toegang gevende naar den weg naar Dalem. De Borchpoort en de Borchstraat ontleenden haar naam aan den toegang dien zij gaven naar den Keizerlijken borch der Arkels in het Wijschild (in 1412 afgebroken).

In 1546 moest de Borchpoort worden gevuld en gehoogd daar zij tengevolge van het inbreken van de Betuwe was »weggelopen«.

Bij Kemp blz. 163 wordt op het jaar 1407 melding gemaakt van een plaats genaamd de Quellingh en gelegen tusschen de Borch van Arkel (thans Wijschild) en de stad Gorinchem.

In de thesauriersrekeningen van 1572 en 1578 wordt gesproken van de Quellingpoort aan 't rondeel, van een watermolen staande buiten de Quellingpoort in de Doelen en van den stads-houttuin buiten de Quellingpoort in 't rondeel.

Deze poort was dus een voorpoort van de oude Burchpoort en is duidelijk aangegeven op den plattegrond der stad van Jac. van Deventer van pl.m. 1550.

Zij stond op het verbindingspunt van het tegenwoordig Laantje en Visschersdijk, het rondeel landwaarts in; het Laantje en de Visschersdijk waren toen singelgracht.

1600 de Walstraat aan de Balensteeg.

1613 Balenstraat ofte genaemt Keyserstraat.

Keizerstraat Wz.

515—517

518 amunitiehuis 1699.

519

1734—1800 de straat van de Korenbrug naar de blijk, genaamd de Blijkerstraat, na 1810 Blauwetorenstraat.

520—521

522 Ongeveer in het midden dezer straat Nz. was gelegen het bolwerk Roeyenborch 1586—1682.

In een resolutie van de vroedschap van 6 Mei 1593 wordt gesproken van een huiskens aan de Coornbrug genaamd Roeyenborch »daer de wacht plach gehouden te worden«, terwijl volgens het kohier der verponding van 1591 Bernt den bolwerker Roeyenborch huurt.

Deze naam leeft nog voort in de rekening van het Oude-Vrouwenhuis van 1606—1608 waarin gesproken wordt van een erf bij de »Roodenborchsche brugge« en in acten van 1639 (Roeyenborch t'einde de Keyserstraat), van 1641 huis bij —, van 1671 huis op Roeyenborch en in een transport van 1682 waarin gesproken wordt van een huis genaamd van ouds Roodenborch aan de Nz. van de Keizerstraat.

Bij resolutie van de Vroedschap van 7 Juli 1586 werd besloten »d'opmaeking van de wal van de Borchpoort aff tot

Roeyenborch toe met borstwering, met aarde uit de Doelen«, die met een steenoven buiten den wal (waar thans het Wijd-schild is) was gelegen, terwijl bij resolutie van 1 Nov. 1590 aan Matthijs van Baelen werd toegestaan op dien wal een lijndtbaen te maken. Laatstgenoemde wal was dus de tegenwoordige Keizerstraat, terwijl de hiervoor genoemde Balensteeg en Balenstraat aan evengemelden Matthijs van Baelen haar naam hebben ontleend.

Blijkens de thesauriersrekeningen van 1571, 1572, 1576 en 1583 hadden de Colveniers of jonge schutten den steenhoven mette Doelen buyten de Borchpoort van de stad in pacht voor 12 carolusguldens 's jaars.

Keizerstraat Oz.

- 523 't gelashuis 1616—1625.
 524—527
 528 Ijsendoorn 1630.
 529—536
 1653 Corte Baelensteech, tegenwoordig Balensteiger.

Keizerstraat Oz.

- 537—538
 539 de keyser 1622—1653.
 540 den vercleumden boer 1669.
 het Haagsche bosch 1718—1745.
 541 de breede bijl 1625—1642.
 542—544

Burgstraat Nz.

- 545 Emaus 1611 belend W. de Balenstraat daer de oude wal plach te leggen; 1613—1662.
 In 1717 bakkerij.
 In 1651—1653 tegenover de Caprauen (no. 724).
 546
 547 de gecroonde beer 1669.
 548—550 no. 549 stond blijkens den blaffert der thijnsen in 1784 op de donkere heul.
 551 Bommel 1625—1651.
 552 de (gulden) roos 1619—1677.
 553 de gecroonde swaan 1608.
 de witte swaan 1668.
 de swaan 1641—1784.
 de witte gecroonde swaan 1623.
 554 de valck 1596—1599.
 de witte leest 1623.
 1633 Mosselsteiger.
 555 stond blijkens den blaffert der thijnsen in 1784 aan de brug over de vischmarkt.
 1734—1798 Bleikersdijk Oz.
 1795 de Blijken of Visschersdijk Oz.

556 den Doolhof in 1734 belend ten Z. de Dalemstraat strekkende tot het Groenewoud of Paddemoes (n° 581). Was in 1665—1681 huis, hof, stalling, mitsgaders doolhof; 1693—1734.

557—559

1604 Omtrent de nieuwe poort, (1606 de Dalempoort) in 't nieuwe werck bij de bleyckerije.

1627 de nieuwe Borchstraat in 1655 anders genaamd de Dalemstraat.

1649 de Poirtstraat, bij de Dalempoort beginnende.

1651 de nieuwe Dalemstraat.

1734 Dalemstraat Oz.

Een nieuwe Borchpoort, de tegenwoordige Dalempoort, is alhier gebouwd krachtens vroedschapsresolutie van 29 Mei 1597 ter vervanging van de oude Borchpoort (n° 514 hiervoor) en wederom op dezelfde plaats door een nieuwe vervangen in het jaar 1770.

In 1641 werd aan de Dalempoort een brug gemaakt. Het heien van de palen daarvoor geschiedde door gevangen Spanjaarden (daertoe willigh) die daarvoor 6 stuivers daags genoten (Res. Burgemeesteren 27 Febr. 1641).

560—561

562 Worcum 1627.

563—566

567 Loevesteyn 1624—1627.

568

569 den houthakker 1624—1644.
het spaansriet 1694.

570

571 Althena 1644.

572—580

581 het en't van de wereld 1650—1687.

1641 Paddemoes of Groenewoud.

1649 den achterweg het Groenewoud.

1650 Groenendaal.

582

583 het groenewoud; huis, erf en boomgaard 1689—1800.

Dalemstraat Oz.

584—586

587 het casteel van Heusden vóór 1641.

Dalemstraat Wz. (van de Dalempoort beginnende).

588 de gecroonde vrachtwagen 1685.

Batavia, herberg 1701—1755.

het wapen van Gelderland 1791.

Blijkens eene resolutie van Burgemeesteren van 5 Aug. 1747 zijn in Batavia in quartier geweest 40 man van het regiment van Patot, 20 man van het detachement van Bronkhorst benevens 20 kaiserlijke en Hannoversche paarden.

589 het wapen vnn Vrieslandt 1639.

590—602

603 Joseph 1647—1689.

604 Loevesteyn 1591.

Burgstraat Zz.

605

606 de drie schelvischen 1689—1730.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 4 Februari 1698 werd bepaald dat »de dekens van het metselaarsgilde geen verteringen sullen mogen doen uit de penningen tot het gild behoorende, dan in het huis van de drie Schelvischen«.

1606 de oostzijde van de kade van de nieuwe haven aan de vischmarkt.

1613 de oude Calckgracht, tegenwoordig nieuwe haven.

1654 de nieuwe haven of Bierkade recht tegenover den timmerwerf.

Bij resolutie van de vroedschap van 11 Nov. 1639 werd besloten, dat alle vreemde bieren zullen moeten worden gelost aan de kade omtrent het Cromhout (no. 660) tegenover den Timmerwerf. De oorsprong van den naam Bierkade is hiermede opgelost.

Over evengenoemde resolutie was Claes Adriaense, biersteecker, slecht te spreken en verklaarde hij voor schepenen, de vierschaar nog gespannen zijnde, dat hij zijn best zou doen, dat het die van Gorcum zou opbreken.

Hem werd toen 11 Dec. 1639 door de vroedschap aangezegd, dat hij binnen 3 maal 24 uren zal hebben te vertrekken uit deze stad als een wederspannig burger. Acht dagen later beleet hij schuld over 't geen hij ten nadeele der stad had gesproken en werd deze »brutale Klaes« weer als burger aangenomen. Ook hij kon dus niet »tegen de bierkade vechten«.

1699 Kalkhaven Oz.

1798 Kalkgracht Oz. en vroeger en later.

607—608

609 de patientie 1649—1689.

610

611 de nijptang 1606—1608.

612 de beurs van Amsterdam 1642—1749.

613—618

619 de paling 1643—1648.

620—627

628 en 629 de lombard 1625—1653.

de bank van leening 1699—1844.

In 1626 waren Maximiliaan en Willem de Jonge, die beiden den 12 Aug. 1625 te Gorinchem den eed als poorters aflegden (Reg. keuren enz. 1483—1683 fo. 264) tafelhouders der bank van leeninge voor f 1000 's jaars, f 30 's jaars aan de weezen en f 6000 eens aan de stad. Den 14 Mei 1641 na den dood van

Willem de Jonge werd door de vroedschap het octrooi van de bank van leening gegund voor 12 jaar aan Frans Danckert voor f 1000 's jaars aan de stad en f 30 voor 't weeshuis. Dit octrooy is in 1661 voor 21 jaar vernieuwd tegen dezelfde jaarlijksche uitkeering en f 10 000 in eens voor de stad. Op deze laatste voorwaarden kreeg in 1682 Matthijs Snoek het octrooy voor 21 jaar en eveneens in 1703 Joban Snoek voor 21 jaar. In 1724 werd voor dezen laatste het octrooy voor 21 jaar geprolongeerd voor f 1400 's jaars en f 30 voor 't weeshuis, terwijl door hem de laatste 7 jaren slechts f 1200 's jaars behoefde betaald te worden. In 1745 ging de bank over aan Gijsbert Snoek voor 21 jaren en in 1766 aan de wed. Snoek. In 1786 volgde publieke verpachting der bank gecombineerd met het recht van de venduen en werd pachter der beide middelen Gijsbert Snoek voor f 2130 's jaars gedurende 20 jaren.

De Bank moest in 1813 tijdens het beleg ontruimd worden en werd in 1844 overgebracht naar het huis no. 1192 hierna. Zie ook nos. 86 en 87 hiervoor. 1699 achter de Lommert.

630

Kalkhaven Oz.

631 de trapkens 1659.

632

633 de gecroonde Joseph 1626.

634—642

643 de molen op den wal 1798.

1596—1798 het Timmerhooft.

1611—1660 de Roy Slachbrug.

1665 de roode slagbrugge aan den timmerwerf.

1707 de roode brug aan de Kalkgraft.

644—647

648 den maeckelaer 1608.

649

650 houttuin 1734.

651 runmolen 1734.

1571 Appelmarkt, tegenwoordig Appel- of Kriekenmarkt, de laatste naam is verkregen in de 19de eeuw en duidt voldoende haar oorsprong aan.

652 de fortuyn, belend ten N. de Robberstraat 1608—1688.

653 Venlo 1638—1720.

654 de dubbele sleutel, brouwerij 1598.

de twee sleutels, brouwerij tot de A B C steeg toe 1623—1726

Op deze hoogte stond in 1554 en vroeger de Hootpoort, (de Hooftpoort, zegt Kemp blz. 36, om op 't stads- scheep-timmer- werf te gaan) strekkende over de tegenwoordige Appel- of Kriekenmarkt tot aan den toenmaligen steiger aan de Peter-brug en belend ten Z. de stadsvesten. Is kort na 1591 afgebroken.

Omstreeks 1412 maakte Hertog Reinoud van Gelder een vestingmuur van de Sanct Petersbrug tot den Robbertstoorn (Kemp blz. 172) en zal de Hootpoort daarvan als afsluiting gediend hebben.

655—657

658 het wapen van Breda 1652.

659

1639 't Cromhout tegenover den timmerwerf.

1784 de Krommenhoek, hoek A B steeg.

660 van ouds het Cromhout op den hoek der A B C straat en door deze ten westen belend 1628—1688.

661 van ouds 's Lands welvaren 1654—1683.

662—664

665 de hulck achter het Cromhout op de Calckhaven tegenover het schipstimmerhooft 1650—1662.

666—672

673 van ouds genaamd den Robberts-toorn 1641—1795 op den zuidenhoek der Robbertstraat.

Van laatstgenoemden hoek over de Robberstraat tot den noordenhoek dierzelfde straat stond de (Jan) Robbertstoorn met bolwerk after Peter Marcelis bij den moelen. (Res. vroeds. 17 Oct. 1579) en is gevonden in de jaren 1544—1665. Kemp vermeldt hem reeds op het jaar 1407 (blz. 165). Buiten deze poort, waaraan de Robberstraat haar naam heeft ontleend, lag in 1651 de Robbertsbrug naar den stadswal.

1596 de straat tegen het timmerhooft.

1604 In Robberstraat tegen het timmerhooft.

1617 Robberthoornstraat.

Robberstraat Zz.

674—677

678 Vlissingen ten w. belend de ABC-sstraat 1642—1680.

1598 In A B C-sraetgen.

1699 A B-steeg Oz.

679—682

A B-steeg Wz.

683

Robberstraat Zz.

684—686

Robberstraat Nz.

687

688 de halve maan met de ster 1623—1707.

689 de prins 1642—1661.

690—691

692 gekroond Antwerpen 1641.

693

1625 de westzijde van de nieuwe haven.

1625 Kalkhaven aan de Robberstraat beginnende.

1649 idem aan de nieuwe brug beginnende.

Bij resolutie van de vroedschap van 29 April 1589 werd besloten »dat men zal besteden den ouden wal tusschen Robberthoorn en de Borchtpoort (na no. 514) over te kruien op den nieuwen weg van den anderen wal.» Hiermede was dus een begin gemaakt met de stichting van de nieuwe stadswijk, de tegenwoordige Kalkhaven.

1699 de Kalkhaven Wz.

1798 Kalkgraft Wz.

694—695

1699 het donkere Hellegat, thans Bakkerstraatje.

Kalkhaven Wz.

696a

696b de vos met den aap 1623—1738;

697

698 het (verguld) vliegend hart 1676—1738.

Meth van Amerongensteeg, zie Appeldijk Oz.

Kalkhaven Wz.

699 de brandewijnketel 1637.

700

701 van ouds de bijl 1736.

702—703

704 de gulden steur 1631—1642.

705—706

707 de drie vergulde spijkers 1656—1684.

708 't verguld vercken 1647.

Blauwehaansteeg, zie Appeldijk Oz.

Kalkhaven Wz.

709—712

713 St. Jacobs leet 1627—1649.

714 den volmolen, 1593 over die haven over den waterganck nae de nyewe haven toe, 1634—1731.

715 het arminiaans predikantshuis 1649.

De nummers 715—720 worden ook vermeld als gelegen aan de Vischmarkt.

716 de nijptang 1613—1626.

de trecktang 1649.

717—718

719 den haen 1701.

720 Bergen op Zoom 1701.

1606 Vischmarkt.

721 en 722 tegenover de nos. 717—720.

Burgstraat Zz.

- 723 van ouds de caprauen 1638—1729.
 724 In 1715 was eigenaar Brut van Zalt-Bommel, beeldgieter.
 De nos. 723 en 724 lagen tegenover no. 545, terwijl zij met de nummers 721 en 722 in 1741 werden geamoveerd.

Burgstraat Zz.

- 725 den Engelschen hoorn 1566.
 den oraengiënboom 1653.
 726 de witte wan 1600—1603.
 727 de hulck 1552.
 728 de gulden entvogel 1518—1562.
 729 de posthoorn 1693—1738.
 730 het wapen van Benthem 1675.
 731 de gulden wanne 1550—1649.
 1580 Appeldijk Oz.
 732 Sinte Christoffel 1547—1655.
 In 1584 zeeperij van Aert Blommaert, Burgemeester.
 Misschien duidt deze huizen naam de plaats aan, waar de St. Christoffelpoort ongeveer heeft gestaan. De gissing door den heer Van Goch, in zijn »van Arkels oude vesten« op blz. 9 gedaan, zou dan zijn verduidelijkt. Als naam eener poort vond ik den naam St. Christoffel niet. Volgens Kemp blz. 36, stond de St. Christoffelpoort, die in 1573 werd afgebroken, tegenover 't oud vlies (no. 744) dus iets verder op den Appeldijk.
 733 de wildeman 1547—1793.
 De steiger tegenover den Wildeman werd 9 April 1673 door de Vroedschap aangewezen als ligplaats voor de Leidsche marktschepen.
 734 de herberg de (gecroonde) venlooze koek 1641—1671; bakkerij 1682—1726.
 735 de goidtgeley 1569—1602.
 de galeye 1621—1641 op de oude Vismerckt.
 de blinde ezel 1655—1675.
 736—737 de (gecroonde) boterpot, potbakkerij, 1641 op de oude Vismerckt, 1774.
 1576—1683 de Vogelsangsteeg.
 1611 de Vogelsanckganck, in deze steeg stond het huis
 737a van ouds den ouden vogelsanck 1639.
 Appeldijk Oz.
 738—739 de (gecroonde) ééne snoek, brouwerij, 1648—1798.
 740—741
 742 de buys 1593—1673; in 1729 tabakskerverij.
 De noordzijde van den steiger tegen Jan Henrickse Verwey over, werd 9 April 1673 door de Vroedschap aangewezen als ligplaats der Bommelsche en Heusdensche marktschepen.
 743 de twee zweerden 1591—1673.
 de ruyt 1715—1726.

- 744 het gulden vlies 1542—1676.
 het oude gulden vlies 1576.
 het vlies 1728.
 745 de steur 1561—1578.
 de drie (vergulde) potten 1670—1682.
 de drie potjes 1726.
 746 de baers 1589—1677.
 1545 de nyeuwe straet over die haven.
 1584 Henrick Cuylensteeg (1610 achter den baers).
 1623 Jan Cuylensteeg.
 1667 Baarssteeg, anders genaamd Jan Cuylensteeg.
 1734 Baarssteeg Nz.
 747—755 verheeld met no. 746.

Baarssteeg Zz.

- 756—757
 758 den dorstigen ruyter 1692—1719.
 759

Appeldijk Oz.

- 760 Sinte Andries 1578—1682 ten N. belend de Baarssteeg.
 In 1649 huis en looiwerf.
 761 de gecroonde pot, potbakkerij 1684, was in 1624 reeds pot-
 bakkerij van Peter Laurens.
 762 den ouden goeden coop 1591—1640.
 de drie Koningen 1644—1801.
 763 het coornschip 1635—1672.
 764 de leest 1558—1754.
 1584 In 't steechskén naast den leest.
 1699 de Kromme Elleboogsteeg.
 1726—1793 de Leeststeeg.

Appeldijk Oz.

- 765 Poederoyen 1627—1650.
 766 den blauwen haan 1598—1691.
 1571—1671 de Hendrick Berentssteeg achter den blauwen
 haan (genaamd in 1571 naar Henrick van der Veen Berentszoon
 die daar eigenaar van een huisje was.
 1598 In 't steechskén naast den blaauwen haan.

Blauwehaansteeg Nz.

- 767 den Briel 1625.
 768—774

Appeldijk Oz.

- 775 Vreeborch 1608—1641.
 de gecroonde hamer 1644—1650.
 776 het groenewoud 1596—1630.
 777 de herberg van 't beerken 1554—1566.
 de ver(gulden) beer 1591—1767.
 778 de gulden (boter) pot 1565—1672. In 1565 was Gijsbert
 Adriaensz. potbakker.
 de rosemarijn 1687—1735.
 1545 Meth van Amerongensteeg.

- 1654—1681 van ouds Meth van Amerongensteeg maar nu (of) de Spaarpotsteeg.
 1798 Spaarpotsteeg Nz., daarna Spaarpot- of Blauweschuitsteeg.
 De blauwe schuit stond recht tegenover deze steeg aan de westzijde van den Appeldijk (zie no. 804).
 Parallel aan de Meth van Amerongensteeg liep in 1655 de Meth van Hamelensteeg. De naam is sedert verdwenen.
 De naam Meth van Amerongensteeg is van haar oorspronkelijke plaats verdrongen, daar zij tegenwoordig de naam is van de steeg volgende op no. 791.
- 779—783 Spaarpotsteeg Zz.
- 784—786 Appeldijk Oz.
- 787 de spaarpot 1626—1757.
 De gevelsteen van dit huis berust thans in het museum van Oud-Gorcum.
- 788—790
- 791 de ram, 't rammeken, herberg 1518—1608.
 1584 Pollepelensteeg. De naam is sedert 1625 verdwenen; is thans de Meth van Amerongensteeg.
- 792
- 793 de Griek, brouwerij vóór 1604.
 de drie swaerden, brouwerij 1604—1681.
 de broukuip 1717.
- 794 de ploeg 1644—1667. In 1713 grutmolen.
- 795 de ster, brouwerij 1648—1667.
- 796 In Noorwegen 1598.
 Sanct Peterbrug. Zie ná no. 849.
- Peterbrug Oz.
- 797 van ouds Werkendam op den hoek van den Appeldijk en dien ten O. belendende 1624—1665.
- 798 1596 aan de havenzijde, beghinnende van de Peterbrugge af.
 Appeldijk Wz.
- 799 't Casteel van Breda 1651.
 De gevelsteen van het Casteel van Breda, geschonken aan het museum van Oud-Gorcum is het laatst ingemetseld geweest in het huis op den noordoostenhoek van de Walsteeg, zoodat hij vermoedelijk ná 1651 van dit no. 799 daarheen is overgebracht.
- 800 Haeften 1651. In dit jaar transporteert Eelken Elias van Haafden wed. D. den Rueck aan Jan Elias van Haafden,
- 801
- 802 de vlaszak 1657.
- 803 den gulden ancker 1555—1726.
- 804 de blauwe schuijt 1599—1789.
 In 1726 waren nos. 803 en 804 één huis, dat beide namen voerde; de naam blauwe schuyt heeft zich daarna gehandhaafd.

- Bij resolutie van 24 Aug. 1719 hebben Burgemeesteren in
 consideratie, dat het huis de blauwe schuyt in tijd en wijlen
 voor de verlopen verpondinge aan de stad zoude blijven
 staan, ten verzoeke van den eigenaar geaccordeert, den be-
 woner daarvan de kerssen in de kerck sal leveren mits dat
 doende ten genoegen van den rentmeester van de kerk. »
- 805 de vergulde olifant 1620—1658.
 den gulden eenhoorn 1725.
- 806 Breda 1608—1626.
- 807 van ouds het zwaansbals 1707—1738.
- 808 van ouds Herwijnen, mouterij 1611—1656.
- 809
- 810 de drie bijlkens 1618—1646.
 het marktschip van Utrecht 1652—1685.
 Het huis was in 1646 eigendom van Evert Cornelisz, markt-
 schipper op Utrecht.
- 811 den goeden coop 1610—1631.
- 812 van ouds den karper 1614—1651.
 het marktschip van Gorcum 1685.
- 813 Willemstad 1637.
 de banketschaal 1681.
 van ouds de marsepijn 1698.
- 814 de bruijnvisch 1617.
 van ouds den bonten os 1698—1795.
- 815 van ouds de Samson 1627—1692.
- 816 de (gulden) nobel over die haven aan die Vismerckt (tot 1595,
 daarna Oude Vischmerckt) 1551—1673.
 van ouds de koorneters 1789—1797.
 De steiger bij den Nobel werd 9 April 1673 door de vried-
 schap aangewezen als ligplaats der Goudsche en Rotterdamsche
 marktschepen.
- Vischbrug Zz. (zie ook ná no 462).
- 816a het lantwif, belend O. de Vischbrug 1623.
 1584 de oostzijde van den Langendijk aan den havenkant,
 beginnende aan de nieuwe brugge, 1625 de Vischbrug.
 1300 Langendijk Oz. (v. Zomeren blz. 149).
- 817 de kater 1596—1649.
- 818
- 819 de vergulde vijzel 1559—1788.
- 820 de vier Emondtskinderen 1552—1559.
 de vier Eemskinderen 1554
 de vier Heemskinderen 1547—1720.
- 821 de drye Coninghen 1576—1582.
 het Oostershuis 1645—1650.
- 822 het hert 1547—1550.
 't groen hart 1556—1581.
- 823 de (gulden) salm, herberg 1569—1675.
- 824 het vliegend hart 1736—1739.
- 825—826

Kraansteiger.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 30 Januari 1725 werd besloten spuit A te zetten bij het turfdragershuisje aan de Kraan en krachtens resolutie van dezelfde van 23 Aug. 1738 werd het turfdragershuisje gemaakt op de kade daar de kraan gestaan heeft.

Volgens Van Goch, v. Arkels oude Veste blz. 12 werd in 1751 een nieuwe kraan gemaakt aan de overzijde, op den Appeldijk.

Langendijk Oz.

827

828 de half maan 1545.

829 het (Hollandsch) turfschip 1717—1751.

830 de drie oranje appels 1642—1790.

In 1552 houttuin, in 1734 broodbakkerij.

831 de blauwe handt 1547—1550.

de half maan 1559—1695.

de looye muts 1730.

1547 de Verwersteiger, genaamd naar Matthijs Gherrits de verver.

Deze steiger werd 9 April 1673 door de vroedschap aange-
wezen als ligplaats voor de beide Dordrechtsche marktschepen
(zie no. 836).

1682 de Verwersteegh.

De naam is sedert verdwenen en heet zij in 1734 Stadssteiger

Langendijk Oz.

832—833

834 het gulden cantoir 1575—1636.

de drie kandelaars 1669—1699.

Res. Burgemeesteren 27 Juni 1699. Capitein Nolst heeft aan
Burgemeesteren overgegeven, dat hij de verschuldigde verpon-
ding van het huis genaamt van ouds de drie kandelaren zal
betalen als zijn vrouw hare lijfrente ontvangt.

835 de gulden schoen 1587.

de gulden flesch 1591.

836 't groen laken 1620—1630.

Dordrecht, Dordt. 1632—1707.

De gevelsteen van het huis Dordt berust thans in het museum
van Oud-Gorcum.

837 de brandewijnketel 1645.

Den 28 Februari 1725 werd door Burgemeesteren aan Mart.
van Barneveld vergund de twee huizen (no. 836 en 837 te
sloopen en daar een camer of vertrek te timmeren met een
uitstek.

838 't gulden hoofd 1587—1657.

839 van ouds de wildeman 1776—1803.

Dit huis werd in 1653 bewoond door Bartholomeus Wilde-
man, die zijn naam daaraan wel zal hebben geschonken.

840 de fortuyn 1625—1686.

- 841 den (soeten) naam Jesus 1577—1644.
de vergulde swaen 1636—1657.
1649 de Weessteiger.
1657 de Stadssteiger tegenover de Weeshuissteeg.

Langendijk Oz.

- 841a de drye sintelen 1573—1624.
de drie vergulde zintels 1646—1660.
Althena 1710.
842 de hel(le) brouwerij, 1547—1631.
het (witte) anker, brouwerij 1618—1786.
843 de zwartte ruyter 1591—1718.
St. Aubaerts (Audebaerts) esel 1574—1581.
In den grooten legger A der gemeente is op fo. 35 aange-
teekend op het jaar 1555, dat de Heylige geest jaarlijks schul-
dig is aan de broederschap van Sint Aubaert binnen Gorcum,
een schild (14 stuivers) verschijnende Petri ad cathedram.
844
845 de zevenhuizen 1681—1788.
846 de (gecroonde) pelrikaan 1666—1705.
847 de zwartte leeuw 1556—1624.
848 de hemel, brouwerij 1608—1723.
849 's Hertogenbosch 1598—1673.

1407 Sanct Petersbrugge, (Kemp blz. 165) in 1592 en 1750 vernieuwd.

Peterbrug Nz.

- 850 den blauen hoet, belend ten O Stadshaven 1572—1699.

Peterbrug Zz.

- 851
1546 Eind van den Langendijk Oz.
Zuid-Eind. 16e en 17e eeuw.

Vóór den uitleg der vesting, die in het laatste kwart der 16e eeuw plaats vond, liep de stadsvestingmuur over het Eind, in het verlengde der oostelijke rooilijn van den tegenwoordigen Langendijk tot aan het slot of kasteel aan de rivier de Merwede.

In dien muur bevonden zich twee poorten, aan het begin schuin tegen over de Bornsteeg de Leypoort (1571) en ongeveer in het midden de Steigher- of Waterpoort. (zie bij no. 868).

Op de plaats van de Leypoort was omstreeks 1600 de steiger van de blauwe hen, die in 1724 nog zoo wordt genoemd (zie no. 882a).

Vermoedelijk is dus deze Leypoort dezelfde als de bij v. Goch op blz. 11 van zijn Van Arkels oude Veste, genoemde Blauwpoort, welke benaming ik niet heb gevonden. Volgens Kemp, blz. 36, stond de Blauwpoort »tegenover de Bornsteeg, om te gaan na de schepen op de Kaa, van den uytgang van de haven» en werd in 1573 afgebroken.

»Bij resolutie van de vroedschap van 22 Februari 1595 werd geresolveert« dat de nieuwe vismarct en de bancken van dien sullen gemaect ende gestelt worden op de cade van 't Eyndt van den Langendijk tusschen beyde steygers«.

De stadsmuur was dus afgebroken en de vischmarkt van de Vischbrug naar hier verplaatst.

Volgens de thesauriersrekening van 1596 bestond de vischmarkt alhier uit 14 banken en 8 aalstallen.

Reeds spoedig hierop, in 1606, was zij overgebracht naar het gedeelte van de Kalkhaven, dat heden ten dage nog den naam van Oude Vischmarkt draagt.

De in de resolutie van 1595 genoemde steigers waren die van de blauwe hen en de steiger genoemd bij no. 853 hierna.

In 1602 werd op het Eind een kade gemaakt van blauwen steen.

852 de graef, belend ten N. stadsstraat en steeg 1604—1680.

853 het stadhuis van Amsterdam, belend ten N. stadssteiger 1721—1799.

854 de Prins van Luyk 1710—1808.

855 't wapen van Gorkum 1722.

856 't wapen van Arkel 1697.

857 het gecroond schippershuis, belend ten Z. de Waterpoort 1693—1729.

het groot schippershuis 1705.

de Waterpoort, volgens Kemp blz. 40 de Nieuw-Waterpoort, is in 1642 alhier gebouwd (afgebroken in 1894) ter vervanging van die, staande op het Eind en vermeld bij no. 868 hierna. Zij was bij de overheid hoog in aanzien, immers bij resolutie van de vroedschap van 7 Juli 1643 werd besloten, dat »geen appelwijffs of andere voorcoopers voortaan meer in de nieuwe Waterpoort sullen mogen zitten, op verbeurte van 't gene sij daer veyl hebben«.

Ter hoogte van deze poort strekte zich tot 1600 in westwaartsche richting langs de Merwede uit het Kasteel, naar het hoofdgebouw ook genoemd de Blauwe toorn.

Nadat Willem van Beyeren, de vader van Jacoba, den Keizerlijken Burcht der Arkels in het Wijschild, (zie na no. 514 hiervoor) had vernield, liet hij in 1412 aan de zuidzijde van den stadsmuur aan de rivier de Merwede, eene versterkte woning bouwen, kasteelsgewijze, waarvoor werd afgebroken de Wolferensche poort, een van de oudste poorten, om langs de rivier naar Wolferen en Dordt te gaan. In 1461 stichtte Karel de Stoute den Blauwen toren, welk kasteel zich meer westwaarts uitstrekte van den stadsmuur dan het kasteeltje van Willem van Beyeren (zie Kemp blz. 36 en 187). Voor de juiste plaats waar de Blauwe toren heeft gestaan, zie men no. 1212 hierna.

Een uitvoerige beschrijving van dit trotsche bouwwerk wordt

aangetroffen in Van Goch, Van Arkels oude Veste, blz. 63 en volgende.

Het kasteel paste niet in de fortificatien, die ten gevolge der Spaansche beroerten werden aangelegd en moest daarom vallen. Blijkens de thesauriersrekening van 1572 werd de toren Wachtendonk bij 't slot, in dat jaar afgebroken.

Bij resolutie van de vroedschap van 30 Juni 1585 werd besloten tot afbraak van »den steen, zoo van de borghen als anders binnen de plaatse van 't slot«; bij resolutie van 2 Juni 1587 tot afbraak van den blauwen thoorn, ten gevolge van de commissie die Cornelis Matheusz. van Zijne Excellentie had en den 29 April 1589 besloot de vroedschap den blauwen thoorn boven de stad, tot in 't fundament af te breken.

1558 Tholhuissteeg.

1584 In de Tholplaetse.

1598 de Tholstraet.

Tolsteeg Nz.

858 de jonge Prins 1666—1693.
de Prins 1729

859 de oranjeboom 1636—1756.
het fortuyn 1729.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 13 Mei 1699 werd Ruth van de Waert in den Oranjeboom aangezegd geen bedelaers langer te logeeren dan één nacht.

Tolsteeg Zz.

860
861 een huis door den tolknecht bewoond 1734—1798.

Eind van den Langendijk Wz.

Het gedeelte der stad begrens'd tusschen het Eind, Bornsteeg, Molenstraat en Tolsteeg heette in 1356 blijkens een gezicht op de stad geschilderd in 1568 en thans berustend in het museum van »Oud-Gorcum«, het Looierspleijn.

862 Middelburg, 1610—1622.
St. Joris, huis erf en stalling 1624—1801.
den ridder St. Joris 1703—1725.

863 het melkmeisje 1723—1757.

864 den melckboer 1721.

865 de Grafelijkheid van Holland 1593—1650. In 1593 woonde hierin de besieder van »de Graefelijkheidstollee«.

866 de croon van Engelandt 1593.
de drie hoefijzers, brouwerij vóór 1641.

de witte leeuw met het swaert, brouwerij 1641—1650.

Bij vroedschapresolutie van 12 Februari 1641 werd aan Jacob Jans (Ouwens) out-burgemeester, toegestaan, dat hij »sal mogen uythangen en sijne tonnen mercken met eenen witten leeuw met een swaert boven het hoofd, die houdende in sijnen poot«.

- 867 de vïch, de vïchboom, herberg 1551—1639.
het casteel van Antwerpen 1650—1708.
De steiger tegenover Antwerpen werd den 9den April 1673
door de vriendschap aangewezen als ligplaats voor de Middel-
burgsche marktschepen.
het wapen van Leeuwarden 1686.
het wapen van Eindhoven 1773—1805:
In den gang tusschen dit en het volgende huis stonden in
1557 de goйтscameren of Heylichsacramentscameren (in 1550
Heilige geestcameren) eertijts bij Peter Adriaensz van den Hoven,
thollenaar tot Gorinchem gefundeert ende gemaect. In 1630
waren die drie woningen genaamd de Tolcameren.
- 868 't (gulden) vlies, herberg 1550—1613.
de groote moriaan 1621—1625.
het schippershuis 1650—1697.
de gecroonde grutmolen 1723.
In een overdrachtsbrief van 1557 wordt het Vlies vermeid
te staan tegenover de Steygherpoort en in een anderen van
hetzelfde jaar tegenover de Waterpoort, dus twee namen voor
éene poort.
- 869 de oude croon 1550—1557.
de drye leukens 1596—1621.
het wapen van Spaendien 1697.
- 870 de nieuwe croon 1550.
de croon, herberg 1557—1698.
In 1557 was Jan Jans Soetecul waard.
de (gulden) keyzerscroon 1600—1634.
- 871 den (cleynen) moriaan, herberg 1557—1681.
het moriaanshoofd, herberg 1566—1640.
- 872 't stadhuis van Antwerpen 1593.
de maeckelaer 1610. In 1593 was dit huis eigendom van Bartho-
lomeus Lambertsz, in den Moriaen (no. 871) die den 12 Augs.
1598 den eed gedaan heeft als maeckelaer.
Heusden 1625—1643.
- 873 de roode leeuw, herberg 1556—1638.
de roode leeuw daer den cartouw uythangt 1577—1599.
- 874 cleyn Wornichem 1565.
de elandt 1591—1640.
het wapen van den Bos 1648—1679.
- 875 't gulden hoofd 1604—1656.
de valk 1707—1773.
- 876 het sarciynshoofd 1647.
- 877
- 878 van ouds de zeeman 1613—1650.
- 879—880
- 881 de keyser, brouwerij 1554—1649.
de drie snoeken, brouwerij 1623—1785.
Waren oorspronkelijk twee brouwerijen.
In 1598 verhuurt Anthony Jansz, brouwer in de drye
snoeken, de brouwerij den Keyser en in transporten van 10

- en 12 Juni 1623 wordt gesproken van de achterpoort van de
brouwerij »de Keyser« en den gang van de brouwerij »de
drie snoeken«.
- 882 de aston 1653.
- 882a de blauwe hen 1587—1653.
In 1591 woonde hierin Steven Gerritsz Blauwhen.
- 883 Brakel 1587—1797.
In 1584 woonde hier Jan Peters van Brakel.
- 1435 de Bornsteeg Zz.
- 884
- 885 de bruynvisch 1559.
de bel 1599—1668.
de bierton 1684 tapperij.
het biervat 1725 tapperij.
- 886—890
- 891 de boekende brootsoven 1663—1739, zuidenhoek Molenstraat.

Bornsteeg Nz.

- 892—894
- 895 de peereboom, tapperij 1602—1751.
- 896—897
- 898 het gevlamde swaert 1673.
- 899

Langendijk Wz.

- 900 't (root) schaerlaken 1591—1623.
- 901 de pastei, bakkerij 1575.
- 902
- 903 Delft 1634.
het Spaansch laken 1659—1718.
het vergulde hart, brouwerij 1613—1788.
- 904
- 905 de hulck 1571—1604.
het Engelsch laken 1638.
- 906 den vergulden breebijl 1612—1613.
de vergulde schoen 1643.
de stadt Luyk 1646.
- 907 Abrahams schoot, huis en erf 1643—1687.
de Kerk van Abrahams schoot 1734—1798.
Jansenisten Kerkgemeente 1807.
Luthersche kerk 1816.

Den 13 Mei 1669 deelen Burgemeesteren in de Vroedschaps-
vergadering mede, dat een Predikant en twee ouderlingen bij
haer zijn geweest en hebben te kennen gegeven, dat de Ca-
tholycken op den Langendijk in Abrahams Schoot een plaets
tot haren godtsdienst appropriëren grooter als vóór deze is
geweest ende cloostersgewijze, en stellen voor, daarvan in-
spectie te nemen, waartoe wordt besloten.

Den 17 Juni d. a. v. wordt door de gecommiteerden tot het
inspecteeren van de nieuwe kerkelijke gelegenheid op den

Langendijk, in Abrahams schoot, »die uyerlijk schijnt tot den Pauselycken godsdienst geappropriëerd te worden«, rapport uitgebracht en wordt besloten, dat de heeren van de Vroedschap alle eens selfs zullen inspecteeren, hetwelk nog denzelfden dag geschiedt.

Onmiddellijk na de inspectie hebben »de heeren van de Vroetschap, nae voorgaande deliberatie verstaan, dat men de Rooms Catholycken, die 't voors: Kerkelyck gebouw haer onderwinden, sal aanseggen, dat sij 't selve sullen hebben aff te breecken, off soodanich te maecken, dat het geen Kerck gelijckent ende dat sij haer niet sullen bevorderen aldaer eenigen dienst te doen off soo men bevint dat zij sulx doen, dan in sulcken geval voor alsnu (ende alsdan voor alsnu) vast wordt gestelt ende verstaen, dat men 't voors: gebouw de facto sal affbreecken tot den grond toe, sonder eenighe verschooningh off difficultatie«.

Den 1 Februari 1670 wordt besloten op verzoek van eenige Katholieken de camer in Abrahams Schoot andermaal te inspecteeren en rapporteeren burgemeesteren in de vroedschapsvergadering van 12 Februari 1670, dat sij hebben bevonden »datter was een grootte camer rontom met stoelen beset ende schilderijen« en dat zij meenen »dat de heer Drost het placcaat van de Heeren Staten op 't verbod van de vergadering van Catholycken gemaakt, behoort te mainteneeren, hem dese saeck aanbevolen latende«.

908 den vergulden hoet 1619—1632.

909 't veechvuer 1591—1631.

910

1584 in den ganck.

Bij vroedschapsresolutie van 17 Feb. 1592 werd besloten een straat of stege te maken door het erf van de wesen, gecoft van Adriaen Gijsbertsz., naar den Langendijk, terwijl in de thesauriersrekening van hetzelfde jaar een post van 44 carolusguldens voorkomt als »betaelt voor 't afwerpen van de oude huizen neffens het weeshuis«.

1592 Weessteeg.

911—912

Langendijk Wz.

913a

b den ijzeren hoet 1547—1626.

914a Altena 1652—1679.

b Vianen 1557.

de papegaay 1598—1652.

915a de bonte os 1680.

b het kasteel van Heusden 1687.

916 het Boergoens Cruys 1661—1723. In 1719 branderij.

917 de drye zwaantgens, de drie (wilde) zwanen, brouwerij 1606—

- 1792, maakte in 1734 met de beide volgende nummers één geheel uit.
 918 de vergulde toelast 1629.
 919 de mostertmolen 1620.
 de halve maen 1681—1687.
 1435 de Stoefsteghe van den Langendijck naer 't Merctvelt en de Molenstraat.
 1569 de Kercksteghe.
 1657 de Stooft- of Kercksteech.

Kerksteeg Zz.

- 920—921
 a de gulden colder 1606—1640.
 b de gulden bierton 1622.
 het wapen van Ostende 1674.
 c
 d de oyevaer 1576—1718.
 e de vier Heemskinderen 1591—1631.
 het gulden biervat, herberg 1685—1723.

Kerksteeg Nz.

- 922
 923 de soutkast 1679—1683.
 924—925
 926 't groenhuys 1569.
 927

Langendijk Wz.

- 928 de gans, noordenhoek Kerksteeg, brouwerij 1589—1624.
 de drie witte leeuwen 1716.
 de witte leeuw 1729.
 929 het gulden cruys, het kruisje 1562—1742.
 930 de vier leeuwen 1741—1742.

Bij resolutie van Burgemeesteren d.d. 8 Juni 1737 werd aan de Roomsche Catholicken geweigerd om de kerk het Kruisje, waarin eenigen tijd geen dienst was gedaan, te gebruiken en bij resolutie van dezelfde d.d. 10 Februari 1742 werd aan Mart. van Barnevelt vergund om de twee huizen naast elkander, genaamd het Kruisje en de vier Leeuwen, zijnde van ouds een roomse jesuite kerk, thans vele jaren gesloten, af te breken.

- 931a het (verguld) claverblatt, brouwerij 1566—1718.
 de geclaverde haan, brouwerij 1719—1798.

Aan deze brouwerij is het navolgend verhaal, een voorbeeld van kort en snel recht, verbonden:

Den 27 Februari 1719 leende Jacob van Bergen, burger en inwoner dezer stad, aan Beatrix Crillaard, wed. Dynand, eene som van f 1000, onder hypothecair verband van de brouwerij de geklaverde haan, eigendom van haar zoon Christoffel Dynand, heer van Dalem. Na verscheiden vergeefsche pogingen van Van

Bergen om betaling te erlangen van het kapitaal en de verschenen renten, werd de brouwerij krachtens vonnis van schepenen van Gorinchem van 15 Maart 1727 aldaar publiek op het raadhuis verkocht.

Kooper werd Hendrik van Bergen, zoon van genoemden Jacob. Bepaald was, dat de kooppenningen ter secretarie van Gorinchem in consignatie moesten worden gebracht, om onder de crediteuren te worden gedistribueerd.

Op den avond van den 24 Juni 1727 omtrent klokke negen begaf de kooper Hendrik van Bergen zich van zijn werk aan 't fort Loevestein naar Gorinchem om de kooppenningen te gaan voldoen.

Toen hij echter de heerlijkheid van Dalem passeerde werd hij door den bovengenoemden Heer van Dalem gearresteerd en, niet willende voldoen aan diens eisch, om een gedeelte der koopsom ad f 400, ter secretarie van Dalem over te brengen, gevangen gehouden. Of nu Van Bergen al zeide, dat hij arbeidsman zijnde, die door dagelijkschen arbeid voor vrouw en kinderen den kost moest verdienen, waarvan hij gedurende het arrest verstoken werd en vervolgens van zijne geheele klandisie ontzet, niets hielp: hij bleef gevangen man.

Den volgenden dag gaf de procureur Martinus Mekern van het vorenstaande kennis aan Burgemeesteren van Gorinchem.

Daar Christoffel Dynand, heer van Dalem, evenals Hendrik van Bergen burger dezer stad was, vermocht hij volgens de ordinariis judicature niet anders dan binnen deze stad zijn mede-burger in rechten te betrekken, veel minder buiten deze provincie met arrest zijn persoon te incommodeeren en te vexeeeren.

Burgemeesteren besloten daarom aan den Heer van Dalem een brief te zenden per bode Jan Decker, met verzoek om Hendrik van Bergen onmiddellijk uit zijne detentie te ontslaan, opdat zij niet verplicht zouden zijn, zoodanige middelen van nadruk bij de hand te nemen, als zij op het officacieuste zouden oordeelen te behooren.

Den volgenden dag kwam de bode met het mondelinge antwoord van den Heer van Dalem »dat hij met Burgemeesteren van Gorinchem niet te doen had, dat hij zoo souverein was op Dalem als Burgemeesteren in hare stad en dat hij doen zoude, wat hij wilde.«

Doch Burgemeesteren, geïnformeerd zijnde dat de huisvrouw van den Heer van Dalem zich in deze stad bevond, hebben goedgevonden haar van een stadsbode in bewaring te doen nemen, met permissie evenwel, dat zij binnen deze stad mocht gaan verrichten en doen wat haar gelieven zoude.

Zij heeft zich toen vervoegd ten huize van de wed. Hovius en is aldaar onder bewaring van een stadsbode gebleven.

De Heer van Dalem werd door zijn vrouw van hare arrestatie verwittigd, waarop de beide gevangenen, reeds den volgenden dag, tegen elkander werden uitgewisseld.

Hendrik van Bergen, die »costeloos en schadeloos« ontslagen was, bedankte Haar Ed. Groot Achtbaren (Burgemeesteren) voor hare goede officien,
(Resolutiën Burgemeesteren 25 Juni 1727).

Kraansteeg Zz.

- 931b en 931c twee pakhuizen, behoorende bij de brouwerij de geklaverde haan, 1798.
932 St. Christijn 1651.

Kraansteeg Nz.

- 933—934
935 dat eeckhuys, westenhoek Heilichlevenstraetgen 1541—1544.

Langendijk Wz.

- 936 de hooiberg, noordenhoek Kraansteeg 1636—1726.
alwaar de craen is nithangende, herberg 1693.
937 de (gulden) waerelt, brouwerij 1545—1734.
938 den Davidt 1545—1674.
den gapaert 1591—1674.
de pruymeton 1690—1712.
939 't gulden scepel 1595—1675.
940 en 941 St. Joris 1542—1625.
940 den grooten St. Joris 1649—1676.
941 den cleynen St. Joris 1639—1726.
942 de (vergulde) posthoorn 1655—1734.
943—944

Hoogstraat Zz.

- 945 de spiegel 1550—1758.
946 de gulden schaal 1556—1577.
de vergulde schalen 1591—1795.
Nos. 945 en 946 een huis en hofstadt wesende twee woningen onder één dak, waarvan één de spiegel, 't ander de gulden schaal 1547.
947 de (gulde) klok 1554—1796.
948 den cleynen olyphant 1596—1631.
949 de olyphant 1556—1667.
den grooten olyphant 1596—1764.
of het suykerhuis 1621—1764, bakkerij.
In 1764 suikerbakkerij. Het Suikerhuis is 30 Nov. 1750 met de kaarsenmakerij in de steeg geheel afgebrand.
950 In dat heylich leven 1435.
't gulden vosken 1596.
de vergulde vos 1650—1680.
het vosje 1699.
1543 in dat heylich levenstraetchen.
1670 Heylichlevenstraatje anders genaamd de Helmsteeg O.z.
(Zie ook bij no. 935).

- 950a de blauwe stadt 1683—1705.
 950b In den muggendans, herberg, laatste huis bij de Kraansteeg
 1606—1608.

Hoogstraat Zz.

- 951 den gulden helm 1514—1688.
 In 1514 en 1541 herberg en in 1556 bewoond door Gerrit
 Jansz. spies-ijsermaker.
 952 het hart 1541—1657.
 het Gorcums coffyhuis 1710.
 de stadsherberg 1713.
 953 't vosken 1584—1627.
 954 van ouds den roch 1554.
 't blauwe schaaap 1559—1694. In 1554 en 1559 blauwververij.
 955 den Jhesus, herberg 1541—1649.
 den naam Jhesus 1604—1608.
 het wapen van Nassouw 1718.
 956 de drye schuppen 1591—1648.
 van ouds de porceleyn schotel 1732.
 957 de verkeerde werelt 1584—1673.
 In 1657 waren eigenaren de wed. en kinderen van Herman
 Wouters, stoofmeester.
 958a en b 't paternoster 1545—1655.
 958b Althena 1638.
 de zilveren berg 1648—1758.
 't Stadhuis stond in 1392 waar nu (1655) de huizen van
 't Paternoster zijn op de Hoogstraat. (Kemp blz. 129).
 959 den cleynen haen 1599—1673.
 de vergulde druyff 1641—1704.
 960 de loodts 1544—1757.

1541 de Cruysstraet comende van 't Merctvelt af en gaende
 naar de Hoogstraet toe.

1547 de straat die streckende is van de Hoogstraet naer 't
 Merctvelt toe.

1552 de Cortstraat.

1584 de Corttestraet.

1595 de Keelstraat.

1638 de Korte- of Keelstraat.

1734 de Keelestraat Oz.

In een transportbrief van 6 Dec. 1710 wordt het huis den
 vergulden boom (no. 962) vermeld te staan in de Keel van de
 Groote Markt.

De oorsprong van den tegenwoordigen naam der straat is
 dus duidelijk.

- 961 de kelder 1541—1735.
 962 den (ver)gulden boom 1584—1710.
 963 den gulden os 1547—1638.
 964 den engel, herberg 1541—1662.

Ook in deze herberg werden van stadswege verteringen

gemaakt. Zoo werd in 1571 aan Gherrit van Voorn Splintersz. weerd in den Engel 12 carolusgulden betaald »van dat de musyckers aldaar geschoncken wordt jaarlijks op St. Ceciliëndach voor dat sij 't geheel jaar de musyck in de kerken helpen onderhouden«.

In 1583 vertoefde hier als gast van de stad de ambassadeur van den koning van Portugal, »die in dat jaar ook in de munt was«.

965 de drye papegaaien 1580—1781.

Merctvelt.

Groote Markt Oz.

- 966 de drye coninghen 1545.
 967 de coninck van Spaengien 1622—1657.
 de vergulde posthoorn 1664.
 968 de vijf ringhen 1562—1633.
 het groot coffyhuis 1718—1753.

Kraansteeg. (Zie Langendijk Wz.)

1363 Merctveld (Kemp blz. 94).

1800 Groote Markt Oz.

Blijkens eene aantekening in het handschrift van Abraham Kemp, 2e gedeelte fo. 69 Vo. werd »op den 29 Mei 1608 Anna Mueyge om sekere toeverije tot Gorcum gewoerch ende daernaer verbrant op die merct ende daernaer het gebeente ende den romp begraven op die weert, omdat sij sess personen hadde betovert, bij haer bekend dat sij met den deivel een verbond hadde gemaect«.

969 en 970 de Hoofdwacht pl.m. 1798 (zie ook no. 1152).

In 1596—1625 woonde hier Cornelis Gerritsz. Koot die in 1589 den eed als gerechtsbode deed en wiens waardigheids-teeken, de roede, nog in het museum van Oud-Gorcum aanwezig is.

- 971 de lastdrager 1672.
 972 het groene hart 1718.
 973 de granaatappel 1604—1801.

Kerksteeg. (Zie Langendijk Wz.)

1347 Molenstraat Oz. (Kemp blz. 71).

- 974 't (gulden) swaert 1566—1723, was in 1670 huis, erf, hof en stalling.
 975 Parijs 1676.
 976 Londen 1651—1710.
 977 de stoel 1603.
 978 het wieltje 1654—1683.
 979 verbeeld met 978 in 1754.
 980 het weeshuis den 12 Dec. 1557 gesticht door Matthijs Aalbertsz. en zijne huisvrouw Marijtje Jorisdochter Kolff.

Volgens v. Zomeren, blz. 88, zou in 1592 achter het weeshuis hebben gelegen de Pannekoeksteeg. Ik vond deze steeg niet hier maar wel aan de westzijde der Molenstraat achter no. 1043.

981 in 1750 aan het weeshuis getrokken.

982

983 het cartou 1612—1672.

1613 Stads nieuwe steeg. (Zie Langendijk Wz.)

1592 Weessteeg.

Molenstraat Oz.

984 de bock 1562—1647.

985 het stoelken 1655.

986 de passer 1591—1629.

de engel 1654—1728.

987—989.

990 het wapen van Bourbon 1621—1638.

Bij resolutie van Burgemeesteren van 4 Febr. 1638 werden de vaders van 't Vrouwenhuis geauthoriseerd opdracht te doen van 't huys genaamd het wapen van Bourbon, het Vrouwenhuis toebehoorende, welke verkoop 28 Mei 1638 plaats had.

991—992

993 de drie harde bollen 1639—1641 bakkerij.

994

995 de drie kassen 1730.

Bornsteeg. (Zie Langendijk Wz.)

Molenstraat Oz.

996 van ouds de witte molen 1614.

997 't benauwde hart 1600.

de bonte mantel 1623—1628.

998 de groene ruyter, herberg 1598—1599.

van ouds het wapen van Schotland 1675.

999 de vergulde es 1709—1734.

van ouds de S 1792.

1000—1001

1002 In de Navorscher, jaargang 1865, blz. 35 (Kon. bibliotheek te 's Gravenhage) komt het volgende bericht voor betreffende de speldenfabriek van Cornelis Jansz. Houbraecken te Gorinchem in 1575:

»Genoemde Houbraecken is te 's Hertogenbosch geboren en bij de komst van den Hertog van Alva naar Engeland vertrokken. Bij terugkeer van den Prins van Oranje, in 1572, verliet hij Engeland en vestigde zich te Gorinchem waar hij eene speldenfabriek oprichtte, die aan ruim 300 personen werk verschafte. Den 20 Maart 1575 diende hij aan Burgermeesteren van Leiden het verzoek in, zich daar te mogen vestigen.«

Van een vestiging aldaar is den onbekenden inzender van bovengenoemd stukje niets gebleken.

Toen ik in den zomer van 1913 deze mededeeling onder de

oogen kreeg, heb ik het oudste in het archief der gemeente Gorinchem aanwezige kohier der verponding, van 1584 doorgelezen en daarin gevonden dat Corns. Jansz. Houwbraecken in dat jaar in de Molenstraat Oz. een eigen huis bewoonde en in de verponding betaalde 12 carolusguldens. Hij bewoonde het vrij groote huis in 1601 nog (in 1606 zijne weduwe) terwijl ik door vergelijking der belendingen de plaats daarvan op dit no. 1002 heb kunnen vaststellen. Zijn beroep als spelmaker vond ik evenwel niet vermeld.

Voorts vond ik nog dat Cornelis Jansz. Houdtbreker, spelde-maker van Antwerpen den 13 Augs. 1567 den eed als poorter te Gorinchem heeft gedaan (reg. Keuren enz. 1483—1683 fo. 203 Vo.).

- 1003 't roode cruys of 't wapen van Amersfoort 1598—1600.
- 1004 den trouwen hout 1671—1696.
- 1005 van ouds de brede byl en de saagh 1705.
- 1006
- 1007 den gulden voet 1622—1652.
- 1008
- 1009 St. Annen (Anna) 1596—1599.
- de crab 1628.
- 1010 de gecroonde passer 1642—1696.
- 1011
- 1012 de vergulde ruiter 1649.
- de vergulde ridder 1654.
- 1013 de tinnen pot 1595—1621.
- 't wapen van Dantsich 1642—1647.
- 1014 't witte cruys 1617—1651.
- In 1629 daer den winter uithangt eigendom van Jan Cornelis Winter, schipper.
- 1015 de molensteen 1632—1675.
- 1016 de vijf garstebrooden 1624—1729.

De Tolstraat (steeg). (Zie Eind Wz.)

- 1017 de Graaflijkheidstol 1734—1798.
- In 1579 werd een tolhuis gebouwd, dat in 1584 tot den grond is afgebrand en daarna weder opgebouwd. (v. Someren blz. 367 en 368). Ook vóór dien tijd stond hier reeds een tolhuis, blijkens den in 1558 reeds voorkomenden naam van Tolhuissteeg achter no. 857.
- 1591 tegen de Tholstraet over.

Molenstraat Wz.

- 1018—1019
- 1020 Geertruydenberch 1642—1654.
- 1021—1022
- 1598 de straat omtrent de gracht bij den blauwen toorn.
- 1598 Westzijde Molenstraat op 't oude bleyckvelt omtrent de brugge daer men naer 't casteel plach te gaan.
- 1602—1670 het Bleyckstraatje.

1640 Krabsteeg Zz.

- 1023
 1024 het zeepaard 1643—1738.
 1024a de eyckenboom 1633.
 1025 het vergulde cruys 1628—1638.
 1026 de eyck op de oude bleyck 1614—1639.
 1027
 1028 de (witte) roskam 1612—1788.
 1029 de blomkool 1612.
 1030—1034

Krabsteeg Nz.

- 1035—1040

Molenstraat Wz.

- 1041 de crabbe (crab) 1604—1666.
 de gulden crab 1598.

Bij resolutie van de vroedschap van 8 Juli 1644 werd besloten dat »de man in de crab bij provisie noch in de stad sal mogen blijven mits dat hij geen bedelaars sal logeeren of eenig carot houden«.

- 1042—1043
 1559—1631 Pannekoeksteeg.

Molenstraat Wz.

- 1044—1050
 1051 den verloren soon 1624—1704.
 1541—1557 Jan van Gellicumsteghe, alias de Crijtsteghe.
 1562 Peter Marsmanssteghe, alias de Crijtsteghe.
 1541—1563 Ravetsteech, alias Lijs Oirbaerssteghe.

De naam Ravetsteeg (alle jaren door afwisselend ook Rivetsteeg en Revetsteeg geschreven) heeft zich het langst staande gehouden.

Ravetsteeg Zz.

- 1052
 1053 huis daer den (heer van) Erckel uithangt 1643.
 huis daer de heer Van Arckel voor gebleven is 1692.
 De gevelsteen in de Revetsteeg, ter plaatse van het sneuvelen van Jonker Willem van Arkel, werd in 1559 bij gelegenheid van de inhuldiging van Filips II weer in goeden staat gebracht en tot herinnering daarvan met genoemd jaarcijfer voorzien. (F. D. J. Moorrees. De gedenksteen in de Revetsteeg te Gorinchem. Tijdspiegel 1896 III blz. 269 's-Gravenhage Kon. bibliotheek). In den steen staat echter het jaartal 1549, niet 1559.
 Volgens Van Zomeren (pag. 358) werd Filips den 24 September 1549 binnen Gorinchem als landsheer gehuldigd.

- 1054—1056

Ravetsteeg Nz.

- 1057—1058 de schutterij 1734.
 1059—1065

Molenstraat Wz.

- 1066 was met no. 1065 vóór 1587 een kaatsbaan en heette de caetsbaan 1556—1563.
 1067 de blomkool 1645—1702.
 Dit huis werd in 1702 aangekocht tot vergrooting van de Doelen.
 1068 de Stadt doelen 1541, hier gesticht in 1490 (Kemp blz. 433). de Schuttersdoelen oft Prinsen Hof 1734—1798.
 In 1589 logeerde in de Doelen graaf Willem van Nassau.
 1069 het oud-Manhuis in 1442 gesticht door Steyndeld Merten Schoutjens Wijff.
 In 1498 was hieraan eene kerk verbonden. (Kemp blz. 426).
 1070
 1071 de regenbooch 1613—1672.
 1072 1541 Susterensteech.
 1734 Zusterstraat Zz.

1073—1089

Zusterstraat Nz.

- 1090—1091
 1734 Zusterstraatje, tegenwoordig Nieuwstraatje of Zustersteeg.
 1092—1093

Zusterstraat Nz.

1094—1098

Molenstraat Wz.

1099—1100

- 1101 't gulden slot 1574—1656.
 In 1574 en 1644 woonden hier slotmakers.
 1102 't gulden hort 1630—1636.
 de hord 1655.

In 1636 woonde hierin een stoeldraaier.

1103 St. Lucas 1636.

1104—1105

1363 Merctvelt Zz. tot 1800, daarna Grootte Markt.

- 1106 en 1107 huis en hofstadt wesende twee woningen onder één dak de wolsack 1543—1586 en 1735—1744.

In 1586 woonde de fransche schoolmeester in den wolsack. Den 10 April 1792 werd de wolsack zijnde twee woningen onder één dak overgedragen aan Seger Tierens capitain-in-genieur en Mr. Casparus Bijleveld oud-pensionaris van Gorinchem, als directeuren der Societeit voor f 2400.

1106 den grooten wolsack 1596—1631.

1107 den cleynen wolsack 1596—1646.

1108 de (vergulde) pellicaan 1577—1736.

1109 Kervena 1543—1571.

Was in 1543 de woning van den schout Jan van Grootvelt Petersz.

Heer Jan van Kervene, Ridder, Bastaard van Arkel, bewoonde in 1433 dit huis op het Merctveld, (Kemp blz. 68 en 243).

IIIO den trijpen toffel 1596—1619.

IIII

II12 van ouds de grauwe leers 1676.

II13—II14

II15 de Engelsche Kerk 1634—1636. (Zie ook ná no II16)
In 1650 was zij door de stad verkocht.

II16

1566 het Zusterhuis, tot heden.

1663 heette de straat langs het Zusterhuis de Kerkstraat.

Het Zusterhuis ontleent den naam aan »den Convente en goйтshuyse der zusteren van den dorden regule van Sincte Franciscus binnen Gorinchem achter die kerke, genaamt 't Clooster oft Susterhuis van Sincte Agniete«. Deze titel komt voor in een overdrachtsbrief van 1 Oct. 1563 toen IJda Seghersdr. van Huesden ministra oft mater en Petronella Wernardtsdr. van de Werve, procuratrice daarvan waren. In 1572 was Agniet Jansdr. moeder van het klooster.

Het werd in 1401 gesticht door Else Floris Spronx wijf op den hoek der tegenwoordige Boerenstraat en werd reeds spoedig, ná 1413, door confiscatie van het huis en erf van Jan Gerardijn, Proost en Deken van het Kanonikaal Kapittel te Gorinchem en ook dat van Ambrosius Woutersz. Heer van Bruenis of Laag-Blokland zoodanig vergroot, dat het zich uitstreckte van de nummers II12—II25, welke oppervlakte door mij in 1571 ook nog, als behoorende tot het klooster, werd gevonden. Het werd in 1572 geplunderd en kort ná 1583 gesloopt, nadat nog op St. Simon en Judasdag (28 Oct.) 1582 een nieuwe klok in 't klooster gewijd en St. Agnes is genoemd.

De latere Engelsche kerk (no. II15) maakte dus oorspronkelijk deel uit van de gebouwen van het klooster, waarvan de oostelijke muur, die bij den bouw van het nieuwe postkantoor, 1913 tijdelijk geheel bloot kwam, duidelijk getuigenis gaf evenals zulks nog doen de muren van het huis ten westen van dat kantoor gelegen.

De Engelsche kerk te Middelburg was in 1594 gevestigd in »de huysinge eertijds geweest hebbende die capelle van 't Susterhuis«. (Dr. H. F. Oberman in de Nieuwe Rotterdamsche courant van 15 Sept. 1913 ochtendblad A) en zal zich dus te Gorinchem het gelijk geval hebben voorgedaan dat de kapel van het St. Agnieten klooster, ná de amotie van dat klooster tot Engelsche kerk heeft gediend.

II17—II21

II22 het Susteren melckhuis 1596—1604.

II23—II25 tot de Boerenstraat.

II26 de groote kerk met kosterwoning daar annex 1734.

Groenmarkt Wz.

II27—II35

1631 de zuidzijde van de nieuwe marckt.

1734 Groenmarkt Zz.

1136—1138

Den 29 April 1670 werd door Burgemeesteren in de vroedschapsvergadering voorgeslagen, dat de Kennipnering in deze stad begint te wakkeren en dat men die behoorde te cultiveeren zoo veel doenlijk is.

Daarom stelden zij voor, den muur van het Kerkhof aan de noordzijde af te breken en een plein te maken met een bewakemen afhang en plaats voor het leggen en verhandelen van de kennip. Hierop werd besloten een proeve te nemen van de kosten en wanneer die niet te hoog loopen, daartoe te besluiten. Of de markt daar gekomen is, heb ik niet kunnen vinden.

1584 de noordzijde van 't Kerckhoff.
1624 van de Goedsameren aff.

1139—1142

1604 in den ganck van 't oude Gasthuis.

In den topgevel van het nog aanwezige poortje, in den volksmond tegenwoordig ten onrechte Kanselpoortje genoemd, is in steen het jaartal 1391 uitgehouwen,
1734 Groenmarkt Nz.

1143

1144 St. Chrispijn 1663, belend ten W. den ouden gasthuisgang.

1145—1147

1148 het Oude-Vrouwenhuis 1865. (Zie no. 105).

1149—1151

1152 Coelen, herberg 1562—1676.

In 1562 aan den noordoosten kerkrooster, »daer nu ter tijt de stad Coellen in een bort geschildert ende geconterfeyt uyt-hangende is.«

Blijkens resolutie van Burgemeesteren van 3 Oct 1709 geeft Matthijs van Offelen aan hen voor de achterstallige verponding, over, zijn huis op den hoek der Tinnegieterssteeg, van ouds genaamd Keulen en krachtens resolutie van dezelfden d.d. 5 Maart 1712 is dit huis tot een hoofdwacht geappro-prieerd.

Den 27 Jan. 1809, nadat de hoofdwacht sedert eenige jaren was overgebracht naar de oostzijde der Groote Markt (zie nos. 969 en 970) werd het huis door het Ministerie van Oorlog aan de stad weder overgedragen.

1153 't paspoirthuiskens 1580 — 1596 aan de noordzijde van 't stad-huis, zijnde het eerste huis aan den kerkrooster.

Blijkens transportbrieven van 4 Sept. 1561 en 12 Juli 1565 heeft Heyltgen Peter Ottensdr. wed. Claes Matheus7. timmerman, aan Burgemeesteren mette gemeyne vroedschap in den naam en van wege die stede van Gorinchem om niet overgedragen seker huysinge staande en gelegen aan de noordzijde van der stede huys strekkende van 't Merctvelt af tot het Kerckhoff toe.

Een onderhuis onder kapiteins kamer van de stad, 1734,
zijnde het noordelijk gedeelte van
1154 het Stadhuis 1437. (Zie nos. 858a en b).

1580 Sekere stadssteghe responderende van 't Merctvelt tot in
de Gasthuisstraat.

1584 In 't steechsken neffens Coelen.

1628 Tinnegieterssteeg Wz.

In 1584 woonden in deze steeg twee tinnegieters Cornelis
Jans en Jan Otten en in 1624 op den hoek van de Gasthuis-
straat (no. 1179) Sander Michiels, eveneens tinnegieter.

De naamsoorsprong is hiermede voldoende aangeduid.

1155 de wijncaan 1638.

Helmond belend ten Z. 's lands hoofdwacht (no. 1152) 1724—
1767.

1156 St. Lucas wapen belend ten N. de Bootschap (no. 1180)
1658—1777.

Tinnegieterssteeg Oz.

1157

1363 Merctveld Nz.

1800 Groote Markt.

1158 de fortune, de fortuyn 1562—1650.

1159 de zeven (gouden) kandelaren 1612—1755.

In 1624 bewoond door een coperslager.

de drie Brabanders 1750.

1160

1161 Van ouds de gulden melckan 1619.

1162 Waar 't schrijfboek uithangt 1609 (v. Goch blz. 216 noot).

Ter plaatse van de nos. 1161 en 1162 was in 1436 de Stads-
timmerwerf (Kemp blz. 254).

1544—1559 Geertgen Koevoetsganck.

1562 Servaes Adriaensz. ganck.

1619 Adriaen Daetselaers ganck, tegenwoordig Hugo de Groot
poortje, het poortje, waardoor Hugo de Groot vermomd als
metselaar op Maandag den 22 Maart 1621 het huis van
Daetselaar (no. 1174 hierna) verliet, wandelde naar het veer
op Sleetwijk bij de Zwaan aan de Merwede en van daar de
stad Gorinchem ontvluchtte naar Antwerpen.

Tot 1604 stond in dezen gang een huis, dat als woning
werd verhuurd.

1163 de (vergulde) coperen pot 1559—1613.

de (gulden) pot 1619—1704.

In 1554 woonde hierin wed. Laurens de Ketelbueter.

1164 de (vergulde) sleutels 1541—1749.

den sluytel oft 't witte hert 1554.

1165

De Keelestraat Wz.

1166

1166a den rooden hoet 1628, bewoond door een hoedencramer.

- 1167 van ouds de (vergulde) scheer 1631—1650.
 1168 daer de drie duijkens uithangen 1565—1650.
 1169 't zevengesteert 1558—1682.
 1170 de handschoenen 1692—1787.

Gasthuisstraat Zz.

- 1171 de lanteern 1563—1772.
 1172 de (gulden) star(re) 1540—1733.
 1173 't Wapen van Spaenjen 1664—1705.
 1174 den schildt van Vrankrijck 1561.
 de roode scheer vóór 1613.
 de gulden roos 1613—1688.

In dit huis werd Hugo de Groot in Maart 1621 uit Loevestein ontvluchtende, in een boekenkast verscholen, bij Adriaan Mathijsz. Daetselaer, voornaam koopman in lint en garen, toen eigenaar en bewoner van het huis, binnengedragen. (Zie ook ná no. 1162).

De gebrandschilderde ramen, betrekking hebbende op Hugo de Groot, uit dit huis afkomstig, berusten thans in het Burger-Kinderweeshuis.

- 1175 de (vergulden) huijff 1618—1645.
 't Wapen van Nassou 1681.
 1176 de drie schupkens 1680—1759.
 het groen laken 1714.

Hier woonde in 1555 Aert Vos Engbertsz. Kemp, naar wiens aantekeningen de zoon Hendrik Kemp de beschrijving van Gorinchem in 1656 heeft uitgegeven.

- 1177 de zwaan, herberg 1514—1712.
 de witte zwaan 1714.
 1178 den schilt van Boergoengien 1598—1602.
 de drie kolven 1683—1733 grutterij; 1780.
 1179 de Prins van Oranien 1624, 1646, 1672.
 de Prins 1628—1658.

daer den Ouden Prins van Orangien uithangt 1666.

thans museum »Dit is in Bethleëm« der Vereeniging »Oud-Gorcum«.

In 1561 was Vriendt Fransz eigenaar en in 1566 Hessel van Est Willemsz. lakenkooper, eigenaar en bewoner van dit huis, dat blijkens het jaartal 1566 vroeger in ankerijzers aan den zijgevel, in dat jaar is gesticht. Van 1584—1608 vond ik als eigenaar en bewoner Jacob Vervoorn Reyersz. terwijl het mij is gelukt de opvolgende bezitters uit te vorschen sedert 1624 tot heden.

In laatstgenoemd jaar was eigenaar Sander Michiels, tinnegieter die het huis ook bewoonde.

Den 7 Nov. 1628 transporteert Lijsken Aerdsdr., laatst weduwe van Sander Michiels, tinnegieter aan Lieb Jans ter Lau, den 4 Juni 1646 deze aan Mr. Joachim de Heyde, chirurgijn, den 28 Juli 1666 deze aan Mr. Johan Linge, chirurgijn, den

4 Maart 1694 deze aan Joannes van Maerten, mede chirurgijn, den 30 Maart 1728 zijne erven aan Pieter van Herwijnen cs. en 30 Juli 1789 Lambertus van Herwijnen oud-schepen aan Christianus Phylfër, borger en koopman alhier. Aan laatstgenoemde familie is het huis gebleven tot den verkoop in het jaar 1909 aan de vereeniging »Oud-Gorcum«, die het zooveel mogelijk in den oorspronkelijken toestand liet terugbrengen, daartoe geholpen met financieelen steun van rijk, provincie, gemeente en particulieren en het daarna bestemde tot museum van oudheden betrekking hebbende op de geschiedenis van Gorinchem en het land van Arkel.

Dit huis heeft een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis der Gorcumsche martelaren.

In het najaar van 1910 vertoefde op het raadhuis alhier Pater Fr. W. Neeffes, vicarius in het Minderbroedersklooster te Weert, ter raadpleging van de Gorinchemsche archieven ten behoeve van een studie die hij over de geschiedenis dier martelaren maakte.

Ik maakte kennis met hem en kon eenige inlichtingen verschaffen.

In een onzer gesprekken kwam het onderwerp op het huis dat thans beschreven wordt en meende ik toen reeds, ook aan de hand van mededeelingen van anderen, dat de naam, Dit is in Bethlehem, niet de oorspronkelijke was, welke meening bij mijn onderzoek wel als juist is gebleken daar ik dien naam in geen enkelen overdrachtsbrief sedert 1540 mocht vinden.

Z. Eerwaarde beloofde mij, te gelegenertijd, de bijzonderheden die hij aan het huis verbonden wist, te zullen mededeelen en voldeed aan zijn belofte bij schrijven van 13 Mei 1911.

Zij zijn zeer zeker meldenswaard genoeg om voor het nageslacht bewaard te blijven en daarom excerppeer ik het volgende uit zijn schrijven:

»Als nu de Watergeuzen in Juni 1572 de oude Arkelstad »hadden ingenomen waren de priesters en kloosterlingen naar »den Blauwen toren (aan de Merwede) gevluht om daar »lijfsbehoud te vinden.

»Ook hadden zij met zich medegenomen de gouden en »zilveren vaten en verder alles wat tot den R. K. kerkdienst »gebruikt wordt en waarde bezat. Deze kerkbenoodigdheden had Nicolaas Pieck, de overste der Minderbroeders »reeds vroeger, toen de Watergeuzen van Dordt uit, Gorinchem dreigden te belegeren, opgeborgen in het huis van Hessel »van Est, daar hij deze kostbare voorwerpen in het klooster »(der Minderbroeders hoek Haarstraat—Arkelstraat) niet meer »veilig waande. Dit geschiedde den 24 Juni, twee dagen vóór »dat Gorinchem de poorten opende voor Oranje.

»Nicolaas Pieck belastte met het overbrengen dier vaten zijn »neef Rutger van Est en zoon van Hessel, die gehuwd was »met Maria Pieck, zuster des Gardiaans. Reeds verscheidene »dagen te voren had de tweede pastoor van Gorinchem Nico-

»laas van Poppel*) het H. Sacrament, dat in de katholieke kerken
 »steeds bewaard wordt, elken avond uit de groote kerk naar
 »het huis van Hessel van Est overgebracht, omdat tengevolge
 »der oproerige toestanden, welke reeds lang vóór de innamen
 »der stad heerschten, hij Ons-Heer in de St. Maartenskerk
 »niet meer veilig achtte.

»Zoo diende het huis der Van Esten evenals in het Oude-
 »Testament de woning van den Leviet Obedom tot verblijf-
 »plaats van God en beschouwden Gorcums Katholieken toen
 »en naar de overlevering luidt, jaren daarna tot op onze dagen
 »het thans zoo fraaie museum als een tempel des Heeren.

»Zooals U weet, leest men op de voorpui »Vreest den Heer,
 »doet Hem eer, want den dach van sterven haast Hem zeer
 »1566«, benevens eene afbeelding van de geboorte des Zalig-
 »makers en onderaan de woorden »Dit is in Bethleem«.

Het in Pater Neefjes schrijven vermelde Minrebroeders
 klooster wordt in Kemp's beschrijving der stad Gorinchem ge-
 noemd »tot onser Lieve Vrouwe te Betleem«. Nu is naar
 mijne meening de veronderstelling niet gewaagd, dat, als gevolg
 van de familierelatie en de goede verstandhouding die tus-
 schen Nicolaas Pieck, den overste van het klooster en Hessel
 van Est bestond, de laatste bij de amotie van het klooster in
 1577 den gevelsteen redde en dien overbracht in zijn huis in
 de Gasthuisstraat.

Tinnegiertersteeg. (Zie Groenmarkt Nz.)

Gasthuisstraat Zz.

- 1180 de bootchap 1628—1776.
- 1181 den ijzeren man, den ijserman 1600—1691.
 In 1638 bewoond door een ijsercramer.
 de gulden ring 1618.
- 1182 den blauwen voet 1526—1725.
- 1183a den ghoelden oven 1580.
 het spijkerboor 1622—1793.
 In 1622 bewoond door een slotmaker.
- 1183b de pauw 1660—1793.
- 1184 het witte lam 1702—1729.
- 1185 den beyaerd 1645.

Krachtens resolutie van de Vroedschap van 29 Juni 1586
 werden zieke soldaten overgebracht in den Beyaerd, blijk-
 baar een onderdeel van het gasthuis (zie ná no. 1189), waar-
 van de naam later in dit huis voortleefde.

*) Blijkens overdrachtsbrief van 30 Juni 1564 transporteert
 M. Claes Jans van Poppel, priester en capellaan der prochiekerke
 der stad Gorinchem, aan Mr. Lenardt Vechel van 's Hertogen-
 bosch, pastoor der voors. kerke, de nagelaten goederen zijner
 zuster Adriaantje Jans, gelegen tot Poppel bij Turnout.

De geslachtsnaam Poppel is dus ontleend aan de plaats
 van dien naam.

- 1186
1187 de parelring 1743.
1188 de getrouwe herder 1654—1737.
1189

1604 Ganck van 't oud gasthuis.
Gasthuisgang.

Kansepoortje.

Hoe de naam voor dezen gang is ontstaan, is mij niet bekend. Ik vond dien te dezer plaatse vóór 1810 nooit.

Aan weerszijden van dezen gang, hoever is onbekend, strekte tot 1598 het Gasthuis zich uit, dat vóór 1300 reeds daar stond en door een der Arkelsche Heeren moet zijn gesticht, zooals Kemp; blz. 53, zegt, tot een gasthuis voor d'arme mannen en vrouwen, genaamt na Sanct Elisabeth, met een kapel om dienst te doen en een bouwhuis, namaals gemaakt tot eenen Beijaard om alderhande bedelaars te ontvangen. (Zie no. 1185).

In een overdrachtsbrief van 1547 wordt genoemd het Gasthuis van St. Kathrijnen in de Gasthuisstraat.

Zie verder bij no. 103—108.

- 1190 de veersack 1631—1656.
1191 het wapen van Hollant 1612—1677.
de roode leeuw 1618—1635.
1192 de swarte cabel 1636—1670.

In dit huis werd in 1844 de Bank van leening overgebracht en daarin voor rekening der gemeente gedreven tot 1 Januari 1876. (Zie nos. 86, 87, 628 en 629 hiervoor).

- 1193 Sincte Marten 1561—1565.
het swarte lam 1670.
de moriaan 1735.
1194 de vergulde cabel 1613—1693.
de spijkermant 1710.
1195 de regenbooch 1623—1711.

1550—1562 de Kerk- of Crijtstraat.
1584 Kruisstraat Oz.

De Crijtstraat omvatte oorspronkelijk de tegenwoordige Kruisstraat, Krijtstraat en Boerenstraat. Zij kreeg dien naam volgens Kemp blz. 36. in 1417 toen Jonker Willem van Arkel door Jacoba van Beijeren verslagen werd en ontleende dien volgens L. Smids, schatkamer Ned. Oudheden blz. 21 aan het deerlijk krijgsgeschal. De Krijtstraat wordt echter bij eerstgenoemden schrijver in 1374 en 1400 (blz. 108 en 146) reeds zoodanig genoemd.

- 1196—1197
1198 de el 1644—1751.
1199
1200 het molenijzer 1642—1790.

Blijkens de rekening van het Cosmas en Damianusgild van 15 Dec. 1675 was dit huis een logement van »Vaer Tijes«, waar landloopers onderdak vonden.

1201—1202

vóór 1699 de Crijtstraat.
1699 de Boerenstraat Oz.

1203—1204

1205 de gemeene gevangenpoort.

Is volgens de thesauriersrekening in 1650 gebouwd ter vervanging van No. 1253a.

Volgens de thesauriersrekening van 1666 »is aan Ott Jansen, voor dat hij den dief die in den gevangenhuyse alhier door brandstichting gestickt was, met zijn schuit over aan den weert heeft gebracht om aldaar in de mick gehangen te worden, betaald de som van 4 carolusguldens.«

1206—1209

Ravetsteeg (Zie Molenstraat Wz.)

In 1556 volgde op de Ravetsteeg de gracht van 't slot.

1210—1211

1212 Bij vroedschapsresolutie van 20 Nov. 1594 werd besloten dat een nieuwe coormolen sal gesteld worden op de plaats van den blauwen toorn.

Een windmolen staande op 't slot in de Crijtstraat 1631.

Idem staande op 't slot van ouds genaamd den Blauwen toorn 1641.

de Pelmolen op den wal 1734.

Deze molen werd bij het bombardement op Zondag 30 Januari 1814, toen eigendom van de heeren Broeksmit en Van der Koog, door het springen van kruitkisten, grootendeels vernield. De schade daarvan werd begroot op f 13000.—

Den eersten Kerstdag 1877 brandde de molen af en werd sedert niet herbouwd.

Boerenstraat Wz.

1213—1217 het Gemeene Land, in 1754 aangekocht, later tuighuis.

Tusschen deze perceelen lag in 1639 een straat naar de Nieuwstad, genaamd het Haechstraetgen.

1218 's Lands Magazijn 1734.

1219—1225

1226 de witte hamel 1626. In dit jaar was Gijsbert Cornelis Hamel eigenaar.

1227

1228 de cabuyskool 1627.

1229 de wijngaardtranck 1624—1627.

1230 het tonneken 1591.

1231—1232

1233 de goudtbloeme 1598—1600.

't wapen van Engelandt 1621—1627.

beide belend ten N. het cipershuis, (no. 1253a).

1584 after aan de graft.

1596 aan de nieuwe landhaven, tegen den pensionaris over.

1604 de Nieuwstad Oz.

- 1234 Ipenbos 1648—1657 belend W. en Z. de stadswal.
1235 de comedie, huis, erf, tuin, koetshuis en stuk land 1777—1811.

Keizer Napoleon overnachtte met de Keizerin Marie Louise van Zaterdag 5 op Zondag 6 October 1811 in dit huis (het stuk land alleen heette »de Comedie«). Dit huis enz. van wijlen Mr. Gerard van Lom, burgemeester, overleden 19 November 1808, werd tijdens het beleg van 1813—1814 tot hospitaal ingericht.

Het stuk land de Comedie, is de tegenwoordig onder den naam »Kolfbaan« bekende tuin.

1236—1239

- 1240 de luthof, huis en erf met overdekte kolfbaan 1791—1805.

1241—1246

Nieuwstad Wz.

1247—1252

1662 de straat loopende neffens de oude stadsgracht.

1798 bij de graft, thans Achter de Gracht of Struisvogelstraat.

- 1253 den mostaerdpot 1604—1662.

In 1712 belend ten Z. de latijnsche school (no. 1257).

Hooge Torenstraat (tegenwoordige).

- 1253a In de westelijke rooilijn van de tegenwoordige Boerenstraat en de Krijtstraat stond in 1547 de huysinge daer men met trappen op en inne gaat, tegenover het St. Agnietenklooster (achter no. 1116). In 1556 was Joncker Anthonis van Bruheze Drossaert van Gorinchem daarvan eigenaar en in 1580 wordt het genoemd als huis van Lenardt van Vechel die pastoor tot Gorinchem was.

de Trappen 1575—1589.

gevangenpoort met cipershuis, het laatste het zuidelijk gedeelte, 1593—1650.

In 1405 wilde Jonker Willem van Arkel op aansporen van Jonker Walraven van Brederode en Jan Gerardyn van Haastrecht, proost te Gorinchem, zijn vader Jan van Arkel gevangen nemen. De »raad-slaghe« geschiedde in het huis van Kanne-man, een Boergoens edelman, hebbende een voorpuyl met veel trappen opgaande, onder kelders, boven woningen, staande in de Krijtstraat achter de Groote Kerk, nu (1643) cipershuis en gevangenpoort. (Kemp blz. 157).

Dit huis, dus later de Trappen genaamd, werd in 1589 door de stad gekocht van Jacob Aerdtz. van den Bosch en Jan van Grootvelt voor 450 carolusguldens en tot cipershuis en gevangenpoort gebruikt. In 1650 werd een nieuwe gevangenpoort gebouwd aan de overzijde (O.Z.) der toenmalige Krijtstraat, thans Boerenstraat (no. 1205).

Vóór 1589 werden de gevangenen op 't slot bewaard en zoo noodig gepijnigd.

- 1550—1562 de Kerk- of Crijtstraat (tot de Gasthuisstraat).
daarna Krijtstraat.
1798 Kruisstraat en daarna weder, tot heden Krijtstraat Wz.
- 1254
1255 de clockhen 1610—1631.
1256 het Hof van Arkel 1405. (Kemp blz. 157) recht tegenover den
ingang der kerk.
De tegenwoordige poort van den toren was de hoofdtoe-
gang naar de oude kerk.
het huis van Arkel oft Kervelingen 1593. (Zie bij no. 1109).
- 1257 de stadsschool 1547—1606, daarna stads latijnsche school.
1258—1259
1435 de Scoelsteghe in de Crijtstraat.
1544—1643 Aerdt Helvensteech anders genaamd de Bierstekers-
steeg.
1629—1633 Heer Hendriks- of Aert Helvensteech.
1719 Heer Henrick steegh.
1699—1798 Jacob Robbesteech.
daarna de Knipsteeg Zz.
- 1260—1262
1263—1264 de knip, huis erf en kolfbaan 1736—1809.
Knipsteeg Nz.
- 1265—1266
1584 Kruisstraat Wz.
1267—1269
1556 Adriaen Brandtszsteegh.
1699 Ariënbrandsteeg Zz.
1270—1274
Arienbrandsteeg Nz.
- 1275—1278
Kruisstraat Wz.
- 1279 den ouden Tobyas 1623.
1280
1589 de zuidzijde van de straat naar de Canssepoort toe.
1689 Westwagenstraat Zz.
- 1281 den grooten roelant 1626—1641.
1282 den cleyen roelant 1626—1693.
In 1632 waren nos. 1281 en 1282 twee huizen onder één dak.
1283 de vergulde cabel 1657—1677.
1284 de wijndasbooch 1547.
den voetbooch 1546—1645.
- 1285—1287
1288 de biecorf 1557—1673.
1289 's-Hertogenbosch 1577.
't wit peert 1591.
de zwarte leeuw 1739.
- 1290 de hoywagen 1581—1596.
het Keisershof 1699.

1291 het dorstig hart 1663—1664.

Dit huis was in 1584 het laatste huis van deze straat.

1292a en b Zie ook ná no. 65.

de wijnthont 1602.

de hasewinthont 1613, beide brouwerij.

de Engel, brouwerij 1623—1707 was in 1664 geen brouwerij meer, maar omgebouwd tot verscheidene woningen.

1599 't Steechsken neffens den wijnthont.

1646—1699 't Steechsken naast de brouwerij den Engel.

1699—1736 Hazewindsteeg.

1734—1798 Vogelstruissteeg

daarna tot heden Hazewindhondstraat en heet tegenwoordig het verlengde daarvan Achter de Gracht of Struisvogelstraat (zie ná no. 1252).

De oostzijde bevatte in 1798 een huis no.

1293

Vogelstruissteeg thans Hazewindhondstraat Oz.

1294

1295 en 1296 de twee morianen (herberg) 1650, twee woningen onder een dak.

den heer van Brederode 1699—1736.

daar Zijn Excellentie van Brederode uithangt 1681.

Westwagenstraat Zz.

1297 de hooywagen 1627.

de vogelstruis 1688—1699, bakkerij.

1298

1299 den raepkoek vóór 1635.

den gouden (vergulden) wagen 1635—1736.

1300

1301 Sint Nicolaas 1628—1735.

1302

1303 de papenmuts 1629.

het ossenhooft 1658—1672.

1304 de witte leers 1672.

1305 de kennipbosch 1611—1612.

Breda 1668—1699.

Nieuw Breda 1672.

In 1668 eigendom van Maeijken Peterken Breda.

1306 den Uyttersen Dom 1602—1650.

den Dom van Utrecht 1698.

den Dom 1709.

1307 de twee harde bollen, bakkerij 1652.

de harde bollen 1685—1730.

1308—1309 't Wapen van 't Sticht van Utrecht 1655.

1641 de Karnemelkbrug.

1655 de Melkbrug.

1751 de Smak- en Houwbrug (zie ook ná no 32).

Westwagenstraat Zz.

- 1310 de vergulde gecroonde cop 1610
de veerschuit 1649—1695.
1311 het cartouw 1637—1715.
1312 de drie comcommers 1630.
de drie mollen mette hand 1637.
1313 den vergulden cop 1611—1637.
1314 de ham 1625.
de drie hammekens 1613—1660.
de drie hammen 1701—1727.

1315

1606 Fonteynstraat.
1700 Fonteyn- of Pompstraat.

Van deze straat liep, ter hoogte waar nu de Kazernegracht zich ombuigt naar het oosten, een straat, genaamd 1641 de Kade achter den gulden Cop (no. 1303) aan weerszijden van de Melkbrug.

De oostzijde van deze straat was de grens van een perceel land van ouds genaamd Drostenhok 1771—1779.

1794 langs de Fonteinstraat van de Nieuwstad tot stadsgracht.

Fonteinstraat Oz.

- 1316—1323
1324
1325—1327
1328 Nooit volmaakt 1803.

Westwagenstraat Zz.

- 1329—1338
1339 de vrachtwagen 1647.
1340

ALPHABETISCH REGISTER

op alle huizenamen en op die stratennamen, welke thans (1914) niet meer voorkomen.

(Het alfabet is samengesteld op de woorden, zooals die volgens de tegenwoordige spelling luiden. De bijvoegelijke naamwoorden bij de huizenamen zijn in dit alfabet niet opgenomen.

De in dit register genoemde nummers correspondeeren met die, in de lijst opgegeven).

Aap, Vos met den — 696b.
Abakuk 224.
Abrahams schoot 907.
Adriaan Daetselaersgang, 1162.
Adriaansgang, Servaas — 1162.
Aeszak 320a.
Agnietenklooster St. — 1116.
Altena 220, 571, 841a, 914a, 958b.
Amersfoort, Wapen van — 1003.
Ammunitiehuis. 518.
Amsterdam 490.
— Beurs van — 612.
— Stadhuis van — 853.
Andries, St. — 505, 760.
Anker 803, 842.
Anna St. — 1009.
Anthonis St. — 372.
Antwerpen 692.
— Kasteel van — 312, 867.
— Stadhuis van — 872.
Apostelen, Twaalf — 400.
Appel 225, 226.
Arend 191.
Arend Snijerssteeg, na 236.
Arke Noach (Noë) 307.
Arkel, Baar van — 324.
— Heer van — 1053.
— Hof van — 1256.
— Wapen van — 856.
Arkelpoort. Hoog— na 425.
— Laag— na 297.
Armhuis 68.
Arminiaansch predikantshuis 715
Ashton 882.
Aubaert, St.— ezel 843.
Avontuur, Rad van — 360.

Azijnvat 379.
Baar van Arkel. 324.
Baars 746.
Baas 395.
Bagijnentoren, na 65.
Bagijnhof 103—108.
Balenstraat, na 514.
Banketschaal 813.
Batavia 588.
Beer 547, 777.
Beet 226.
Beiaard 1185.
Bel 885.
Beloften, Land van — 233.
Benthem, Graafschap van — 478.
— Wapen van — 730.
Berentssteeg, Henrick — na 766.
Berg 958b.
Bergen op Zoom 720.
Bethlehem 1179.
Beurs van Amsterdam, 612.
Bierkade. na 606.
Bierstekerssteeg. na 1259.
Bierton 885, 921b.
Biervat 885, 921e.
Bikbergen 283.
Blauwpoort, na 851.
Bleekersdijk, na 555.
Bleekerstraat, na 519.
Bleekstraatje, na 1022.
Bloemkool. 1029, 1067.
Bloempot (ten) 261.
Boer 492. 540.
Boerendans 320a, 388.
Bok 984.
Bokkevellen 459.

- Bollen 993. 1307.
 Bommel 551.
 Boodschap 1180.
 Boom 962.
 Bosch, den — 356b.
 — Haagsche — 540.
 — Wapen van den — 874.
 Boterpot 736, 737, 778.
 Bourbon, Wapen van — 990.
 Bourgondië. Schild van — 1178.
 Brabanders 1159.
 Brakel 883.
 Brandewijnketel 699, 837.
 Breda 806, 1305.
 — Kasteel van — 799.
 — Wapen van — 658.
 Brederode 1295—1296.
 Briel, den — 767.
 Broeris, na 129.
 Broershuis, na 279.
 Broerstraat, na 279.
 Broodsoven 891.
 Brouwersmolen 99.
 Brouwkuip 793.
 Bruinvisch 814, 885.
 Buidels 218.
 Buis 742.
 Burchpoort, Oude — na 514.
 — Nieuwe — na 559.
 Buren 511.
 — Kasteel van — 481.
 Buur 440.
 Bijbel 215.
 Bijenkorf 1288.
 Bijl 541, 701, 906, 1005.
 Bijlen 810.
 Chrispijn, St. — 932, 1144.
 Christoffel, St. — 732.
 Christoffelspoort St. — 732.
 Cooman Thielensteeg. na 363.
 Daetselaarsgang, Adriaan — 1162
 Dalempoort, na 559
 Dantzig, Wapen van — 1013.
 David 938.
 — Koning — 451.
 Delft, 903.
 Doelen, na 514, 522, 1068.
 Dom, Keulsche — 43.
 — Utrechtsche — 1306.
 Donkere heul 549.
 Doolhof 556.
 Dordrecht (Dordt) 836.
 Dorsten 255.
 Driekoningen 194c, 762, 821, 966.
 Driekoningensteeg 193.
 Drostenhek, na 1315.
 Druif 231, 233, 959.
 Duifjes 1168.
 Duivestein, na 414.
 Duizend vreezen 445.
 Eekhuis 935.
 Eindvogel 356a, 451, 728.
 Eenhoorn 368, 369, 805.
 Eensgezindheid 275.
 Eik 1026.
 Eikeboom 1024a.
 Eind, Noord — na 425.
 — Zuid — na 851.
 — van de Wereld 581.
 Eindhoven, Wapen van — 867.
 Ekel 489.
 Ekster 234.
 El 1198.
 Eland 874.
 Elisabeth St. — na 1189.
 Emaus 545.
 Emmertjes 67.
 Emondtskinderen 820.
 Engel 964, 986. 1292.
 Engeland, Koning van — 409.
 — Koningin van — 408.
 — Kroon van — 866.
 — Wapen van — 1233.
 Engelenzang 249.
 Engelschlaken 905.
 Es 999.
 Ewoud St. — 186.
 Ezel 224, 735.
 — St. Aubaerts — 843.
 Flesch 835.
 Fontein 462.
 Fonteinboek 226.
 Fonteinsteiger 461a.
 Fortuin 652, 840, 859, 1158.
 Frankrijk, Schild van — 1174.
 Fransche school 394.
 — Societeit 353.
 Friesland, Wapen van — 589.
 Galei 735.
 Gans 928.
 Gaperd 938.
 Gasthuis 104.
 Gasthuisgang, na 1142, na 1189.
 Geertje Koevoetsgang 1162.
 Geertruidenberg 1020.
 Gelderland, Wapen van — 588.
 Gellicumsteeg, Jan van — na 1051.
 Gerstebrooden 1016.
 Gevangenpoort 1205, 1253a.
 Glashuis 523.
 Glazemars 378.
 Goddenpoort, na 425.

- Godsgelei 735.
 Godskamer 416.
 Godskameren, na 1138.
 Goedekoop 248, 762, 811.
 Gorkum, Marktschip van 812
 — Wapen van — 855.
 Gorkums koffiehuis 952.
 Goudriaan 226.
 Goudsbloem 469, 1233.
 Graaf 193a, 852.
 Graafschap van Benthem 478.
 Granaatappel 973.
 's Gravenhage 196.
 Griek 793.
 Groenendaal, na 581.
 Groenewoud, 556, na 581, 583, 776.
 Groenhuis 926.
 Grutmolen 315. 868.
 — Rotterdamsche — 41.
 — Utrechtsche — 41.
 Haaften 800.
 Haagsche bosch 540.
 Haagstraatje 1213—1217.
 Haan 199, 201, 222, 363, 494, 719, 766,
 931, 959.
 Haansteege 355, na 363.
 Haarlem 45.
 Ham, hammen 1314.
 Hamel 1226.
 Hamelensteeg, Meth van — na 778.
 Hamer 65, 70, 775.
 Hand 195, 382, 436, 452, 467, 831.
 Handschoen 138.
 Handschoenen 1170.
 Haringen 196, 219.
 Hart 117, 698, 822, 824, 904, 952, 972,
 997, 1291.
 Hazewind 56.
 Hazewindhond 1292.
 Hazewindhondsteeg, na 43.
 Heemskinderen 820, 921c.
 Heer van Arkel 1053.
 Heer Hendriksteeg, na 1259.
 Heiligegeestkameren 867.
 Heiligegeestkapel 336.
 Heiligleven 950.
 Heiligsacramentskameren 867.
 Hel 842.
 Helm 951.
 Helmond 1155.
 Helvensteeg, Aart — na 1259.
 Hemel 68, 848.
 Hen, na 851, 882a.
 Hendrik Kuilensteeg, na 746.
 Hendriksteeg, Heer — na 1259.
 Hendrik Berentssteeg, na 766.
 Herberg 952.
 Herder 1188.
 Hert 1164.
 's Hertogenbosch 223, 356b, 849, 1289.
 Herwijnen 808.
 Heukelum 505.
 Heusden 872.
 — Kasteel van — 587, 915b.
 Hoed 224, 850, 908, 913b, 1166a.
 Hoefijzer 442, 502.
 Hoefijzers 356c, 866.
 Hof van Arkel 1256.
 — van Zeeland 461a.
 Holland, Wapen van — 1191.
 Hollandsche tuin 498, 499.
 Hond 509, 1004.
 Hoofd 226, 428, 838, 875.
 Hoofdpoot, na 654.
 Hoofdwacht 969—970, 1152.
 Hooiberg 936.
 Hooiwagen 1d, 130—131, 1290, 1297.
 Hoop 474.
 Hootpoot, na 654.
 Hord 1102.
 Horden 71.
 Horen 317, 725.
 Houbrug, na 32, na 1309.
 Houthakker 569.
 Hugopootje 1162.
 Huid 391.
 Huif 1175.
 Hulk 665, 727, 905.
 Iepenbosch 1234.
 Inval 209.
 Ivoor 228.
 Jacob St. — 398.
 Jacobs St. — leed 713.
 Jacob Robbenhof 194b.
 Jacob Robbensteeg, na 156, na 174, 194b.
 Jan St. — 395.
 Jan van Gellicumsteeg, na 1051.
 Jan Kuilensteeg, na 746.
 Jezus 841, 955.
 Joris, St. — 862, 940— 941.
 Joseph 603, 633.
 Kaatsbaan 1066.
 Kabel 194a, 1192, 1194, 1283.
 Kabeljauwtje 339.
 Kabuiskool 1228.
 Kalf 232, 471.
 Kalfje spaart u hooi 314.
 Kalkoven 400.
 Kammen 410.
 Kandelaren 371, 834, 1159.
 Kanselmolen, na 665.
 Kansepoort. Oude — na 65.
 — Nieuwe — vóór 1.
 Kantoor 834.

- Kapel na 65.
 — St. Nicolaas — 336.
 — Heiligegeest — 336.
 Kaprouwen 545, 724.
 Karnemelkbrug, na 32, na 1309.
 Karper 428, 812.
 Karremansteeg, na 257.
 Karseboom 370.
 Kartouw 873, 983, 1311.
 Kasteel, na 857.
 — van Antwerpen 312, 867.
 — — Breda 799.
 — — Buren 481.
 — — Heusden 587, 915b.
 Kat 364, 367.
 Kater 817.
 Katrijn, St. — na 1189.
 Kauwkoolkenserf 450.
 Kazen 995.
 Keizer 539, 881.
 Keizershof 1290.
 Keizerskroon 870.
 Kelder 961.
 Kennipbosch 1305.
 Kerken 129, 336, 497, 907, 929—30, 1115, 1126.
 Kerkstraat, 193, na 1116, na 1195, na 1253a.
 Kervelingen 1256.
 Kervena 1109.
 Ketting 353.
 Keulen 1152.
 Keulsche dom 43.
 Klaverblad 35, 931.
 Klok 1a, 947.
 Klokken 1255.
 Klooster 45, 63, 68, 81.
 — St. Agnieten — 1116.
 — Observanten — of Minrebroeders — 296.
 Knip 1263.
 Knollen 75.
 Koe 405.
 Koek 226.
 — Venlosche — 221, 734.
 Koevoet 358.
 Koevoetsgang, Geertje — 1162.
 Koffiehuis 968.
 — Gorcums — 952.
 Kolder 921a.
 Kolven 365, 1178.
 Kolveniers 522.
 Komedie 1235.
 Komkommers 1312.
 Koning David 451.
 — van Engeland 409.
 — — Spanje 967.
 Koningin van Engeland 408.
 Kop 362, 1310, 1313.
 Korenmarkt, na 488.
 Korenmetters, 816.
 Korenschip 763.
 Kost, Verloren — 414.
 Kovelmutts 107.
 Kraan 936.
 — Vos en de — 279, 312,
 Krab 1009, 1041.
 Kromhout 660.
 Kromme-elleboogsteeg, na 764.
 Kronen 214.
 Kroon 866, 869, 870.
 Kruis 3, 6, 332, 462b, 916, 929, 1003 1014, 1025.
 Kruisje 929.
 Kruissteeg, na 338.
 Kruisstraat, na 960.
 Kuilenburg 434.
 Kuilensteeg, na 746.
 Kwekeltoren, na 65.
 Kwellingspoort, na 514.
 Laars 392, 1112, 1304.
 Laken 836, 903, 905, 1176.
 Lam 1184, 1193.
 Land van beloften 233.
 Landhaven, na 1233.
 Landwif 816.
 Lantaren 1171.
 Lastdrager 971.
 Latijnsche school 336, 1257.
 Lavoer 228.
 Lazarusbrug, na 65.
 Lazarushuis, na 65.
 Lazarusmolen, na 65.
 Leed, St. Jacobs — 713.
 Leerboek 308.
 Leerdam 512.
 Leest 554, 764.
 Leeststeeg, na 764.
 Leeuw 118, 156, 187, 430, 460, 461, 473, 494, 847, 873, 928, 1191, 1289.
 — met het zwaard 866.
 Leeuwarden, Wapen van — 867.
 Leeuwen 471, 869, 928, 930.
 Leeuwenberg 80.
 Leihamers 386.
 Leipoot, na 851.
 Lelie 3.
 Leliën 445.
 Leprooshuis, na 65, 296.
 Leven 950.
 Leyenberch 334.
 Livoor 228.
 Koningen, Drie — 194c. 762, 821, 966.

- Loevestein 567, 604.
 Lommerd (lomberd, lombard) 86, 87,
 628/9, 1192,
 Londen 977.
 Loods 960.
 Looiersplein, na 861.
 Louw 344, 376.
 Louwsteeg, na 338.
 Lucas St. — 1103.
 — St. — wapen 1156.
 Luik 906.
 — Prins van — 854.
 Lusthof 1240.
 Lijnbaan 1c.
 Lijs Oirbaerssteeg, na 1051.
 Maagden, Vijf — 165, 194c, 296.
 Maan, Halve — 828, 831, 919.
 — Halve — met de Ster 688.
 Maarten St. — 1193.
 Maastricht 180.
 Makelaar 648, 872.
 Man 321, 1181.
 Manhuis Oude- 1069.
 Mantel 244, 997.
 Marktschepen, Ligplaats van:
 — Bommelsche — 742.
 — Dordrechtsche — 831.
 — Goudsche — 816.
 — Heusdensche — 742.
 — Leidsche — 733.
 — Middelburgsche — 867.
 — Rotterdamsche — 816.
 Marktschip van Gorcum 812.
 — Utrecht 810.
 Marsepijn 813.
 Marsmanssteeg, Peter — na 1051.
 Meermin 426.
 Melkboer 864,
 Melkbrug, na 32, na 1309.
 Melkkan 220, 1161.
 Melkmeisje 863.
 Melksteeg, na 363.
 Meth Ridderstraat na 156.
 Middelburg 862.
 Minrebroedersklooster 296.
 Minrebroederssteeg, na 129, na 317.
 Misverstand 487.
 Molen 225, 370, 996.
 Molensteen 1015.
 Molenijzer 383, 384, 1200.
 Mollen 366, 444, 1312.
 Monnik 316.
 Moriaan 868, 871, 1193.
 Moriaanshoofd 871.
 Moriaanshoofden 375.
 Morianen 380, 1295, 1296.
 Mosselsteiger, na 554.
 Mosterdmolen 919.
 Mosterdpot 1253.
 Mouterij 494.
 Muggendans 950b.
 Muijtersteeg, na 317.
 Munt 85.
 Muts 831.
 Nassau, Wapen van — 955, 1175.
 Neeltgebroerserfgenamen, Poort van —
 na 81.
 Neurenberg 349.
 Nicolaas St. — 1301.
 — St. — Kapel 336.
 Noach, (Noë) 307.
 Nobel 816.
 Nooit volmaakt 1328.
 Noord — Eind na 425.
 Noorwegen 796.
 Nijptang 611, 716.
 Oirbaerssteeg, Lijs — na 1051.
 Oliemolen 69, 82, 225.
 Oliepijp 355.
 Olifant 805, 948, 949.
 Ooievaar 335, 921d.
 Oostershuis 821.
 Oranje, Prins van — 1179.
 Oranjeappelen 830.
 Oranjeboom 725, 859.
 Os 193a, 235, 814, 915a, 963.
 Ossenhoofd, 86, 315, 1303.
 Ostende, Wapen van — 921b.
 Oude Schuitssteeg, na 257.
 Oven 224, 1183a.
 Oxhoofd 36.
 Paard 36, 313, 390, 401, 402, 447, 1289.
 — in de wieg 229.
 Paddemoes 556, na 581.
 Paling 619.
 Pannekoeksteeg, na 1041.
 Papegaai 435, 914b.
 Papegaaien 965.
 Papenmuts 1303.
 Paradijs 185.
 Parelring 1187.
 Parijs 975.
 Paspoothuisje 1153.
 Passer 384, 986, 1010.
 Pastei 901.
 Paternoster 958.
 Patientie 609.
 Pauw 451, 1183b.
 Pellikaan 846, 1108.
 Pereboom 895.
 Pesthuis 106, na 297.
 Peter Marsmanssteeg, na 1051.

- Plathuis 354a.
 Ploeg 57, 315, 352, 794.
 Pluim 462a.
 Poederoeyen 377, 765.
 Pollepelensteeg, na 791.
 Poort 186.
 Poortstraat, na 559.
 Posthoorn 729, 942, 967.
 Posthuis 194c.
 Postkantoor 332.
 Postpaard 2a.
 Pot 480, 761, 778, 1013, 1163.
 Potjes 745.
 Potten 745.
 Predikantshuis, Arminiaansch — 715.
 Prins 689, 858, 1179.
 — van Luik 854.
 — van Oranje 1179.
 Prinsenhof 1068.
 Provinciën, Zeventien — vóór 1.
 Pruimton 938.
 Raapkoek 497, 1299.
 Rad 66, 182.
 — van avontuur 360.
 Ram 791.
 Ravestein 271.
 Regenboog 1071, 1195.
 Ridder 1012.
 Ridderstraat, Meth — na 156.
 Rieken 447.
 Ring 1181, 1187.
 Ringen 33, 968.
 Robbenhof, Jacob — 194b.
 Robbensteeg Jacob — na 156, na 174.
 194b.
 Robbertsbrug 673.
 Robbertstoren na 654, 673.
 Roch 370, 954.
 Roeienburg 522.
 Roeland 1281, 1282.
 Roggebloem 500.
 Rome 456.
 Romein 351, 404.
 Roode slagbrug, na 643.
 Roomkan 224.
 Roos 359, 552, 1174.
 — steeg achter de — na 353.
 Roskam 4, 274, 275, 342, 1028.
 Rosmolen 300.
 Rotterdamsche grutmolen 41.
 Rozekrans 407.
 Rozemarijn 778.
 Rozen 313.
 Rozijskorf 216.
 Ruit 471, 743.
 Ruit 255, 758, 843, 998, 1012.
 Rijsbaal 363a.
 Samaritaan 345.
 Samson 815.
 Saracijschoofd 455, 876.
 Schaakbord 76.
 Schaal 946.
 Schaaap 954.
 Schaar 353 1167, 1174.
 Schabellen 333.
 Schalen 946.
 Scharlaken 900.
 Schelvischen 606.
 Schepel 939.
 Schild van Bourgondië 1178.
 — — Frankrijk 5, 1174.
 Schippershuis 857 868.
 Schoen 370, 835, 906.
 School, Fransche — 394.
 — Latijnsche — 336, 1257.
 Schoolsteeg, na 1259.
 Schoot, Abrahams — 907.
 Schopjes 1176.
 Schoppen 956.
 Schorteldoek 350.
 Schotdeuren 328.
 Schotel 956.
 Schotland, Wapen van — 998.
 Schrijfboek 1162.
 Schuit 804.
 Schuutssteeg, Oude — na 257.
 Schutterij 1057, 1058.
 Servaas Adriaensgang 1162.
 Sintels 841a.
 Slagbrug, Roode — na 643.
 Sleutels 654, 1164.
 Sloodtsteiger 459.
 Slot 1101.
 Slijpsteen 343.
 Slijpsteensteeg, na 338, na 353.
 Smak- en houbrug, na 32, na 1309.
 Snoek 738, 739.
 Snoeken 448, 881.
 Snijerssteeg, Arend — na 236.
 Societeit 1106, 1107.
 — de Eensgezindheid 275.
 — Fransche — 353.
 Spaanschlaken 903.
 Spaanschriet 569.
 Spaarpot 787.
 Spanje, Koning van — 967.
 — Wapen van — 869, 1173.
 Spelden 467.
 Spiegel 945.
 Spoor 323.
 Spijkerboor 1183a.
 Spijkermand 1194.
 Spijkers 707.

- Stad 950a.
 Stadhuis 958b, 1154.
 — van Amsterdam 853.
 — „ Antwerpen 872.
 Stadsherberg 952.
 Steigerpoort, na 851.
 Ster 795, 1172.
 — Halve maan met de — 688.
 Sterren 40.
 Steur 704, 745.
 Sticht van Utrecht, Wapen van het —
 1308, 1309.
 Stier 334.
 Stoel 978.
 Stoelen 397.
 Stoelsteeg, na 156.
 Stoeltje 985.
 Stooftsteeg, na 919.
 Struis 399.
 Suikerhuis 949.
 Symon Outschuitsteeg, na 257.
 Tabakspijp 434.
 Tafel 192.
 Thielensteeg, Cooman — na 363.
 Tobias 1279.
 Toelast 459, 918.
 Toffel 1110.
 Tol 1017.
 Tolkameren 867.
 Tonnetje 1230.
 Toren, Blauwe — na 857, 1212.
 Tournooispel 474.
 Trappen 363a, 631, 1253a.
 Trektafel 192.
 Trektang 716.
 Trom 389, 449.
 Trouw 72.
 Truifel 431.
 Tuin, Hollandsche — 498, 499.
 Turfdragershuisje, na 826.
 Turfschip 829.
 Twijnmolen 316.
 Utrecht, Marktschip van — 810.
 — Wapen van 't Sticht van —
 1308, 1309.
 Utrechtsche dom 1306.
 — grutmolen 41.
 Vagevuur 909.
 Valk 315, 374, 395, 474, 554, 875.
 Varken 204, 254, 708.
 Varkensslagerssteeg, na 338.
 Varksken 253, 254.
 Veerschuit 1310.
 Veerzak 1190.
 Velg 429.
 Venlo 653.
 Venlosche koek 221, 734.
 Verloren kost 417.
 — zoon 1051.
 Vernouwensteeg, na 301a.
 Verwersteiger, na 831.
 Vianen 914b.
 Vischboot 387.
 Vischmarkt, na 462, 715, na 851.
 Vlasbloem 150.
 Vlaszak 802.
 Vlies 744, 868.
 Vlissingen 678.
 Voet 1007, 1182.
 Voetboog 1284.
 Vogelsang 737a.
 Vogelsangsteeg, na 737.
 Vogelstruis 36, 1297.
 Volmolen 714.
 Voorstad na 65.
 Vos, vosje 499, 950, 953.
 Vos en de Kraan 279, 312.
 Vos met den Aap, 696b.
 Vossenburg 356d, 357.
 Vrachtwagen 588, 1339.
 Vreebrug 775.
 Vreezen, Duizend — 445.
 Vrouwenhuis, Oude — 105, 1148.
 Vijfmaagden 165, 194c, 296.
 Vijfzinnen 133—137.
 Vijg, vijgboom 867.
 Vijzel 819.
 Vijzeltjes 227.
 Waalsche gemeente 336.
 Waalwijk 296.
 Wachtendonk na 857.
 Wagen 1299.
 Wagenrad 182.
 Walsche steeg, na 87.
 Walstraat, na 514.
 Wan 450, 504, 726, 731.
 Wapen, St. Lucas — 1156.
 Wapen van Amersfoort 1003.
 — „ Arkel 856.
 — „ Benthem 730.
 — „ den Bosch 874.
 — „ Bourbon 990.
 — „ Breda 658.
 — „ Dantzig 1013.
 — „ Eindhoven 867.
 — „ Engeland 1233.
 — „ Friesland 589.
 — „ Gelderland 588.
 — „ Gorkum 855.
 — „ Holland 1191.
 — „ Leeuwarden 867.
 — „ Nassau 955, 1175.

- — Ostende 921b
- — Schotland 998.
- — Spanje 869, 1173.
- — 't Sticht van Utrecht
1308, 1309.
- Watermolen 272.
- Waterpoort, Oude — na 851.
- Nieuwe — na 857.
- Weeshuis 980.
- Weessteiger, na 841.
- Wei 232.
- Wereld 222, 937, 957.
- Eind van de — 581.
- Werkendam 797.
- Werkhuis, Stads — 466.
- Wetering 193b.
- Wieg, Paard in de — 229.
- Wieltje 978.
- Wildeman 733, 839.
- Willemstad 813.
- Windasboog 1284.
- Windhond 1292.
- Winter 1014.
- Wittebroodskind 380.
- Woerkum 562, 874.
- Wolferenpoort, na 857.
- Wolzak 1106, 1107.
- Wornichem 874.
- Wijngaardrank 1229.
- Wijnkân 1155.
- Wijnoxbergen 354.
- IJshond 510.
- IJzendoorn 528.
- Zaag 1005.
- Zalm 508, 823.
- Zeeland, Hof van — 461a.
- Zeeman 878
- Zeepaard 447, 1024.
- Zeepketel 197.
- Zevenbergen 430.
- Zevengesternte 1169.
- Zevenhuizen 845.
- Zeventien provincien, vóór 1.
- Zinnen, Vijf — 133—137.
- Zon 441.
- Zoon, Verloren — 1051.
- Zoutkast 923.
- Zoutsteeg, na 287.
- Zuid — Eind, na 851.
- Zuivel 299.
- Zwaan 35, 553, 841, 1177.
- Zwaanshals 807.
- Zwaard 898, 974.
- Leeuw met het — 866.
- Zwaarden 743, 793.
- Zwanen, zwaantjes 443, 493, 917.
- Zwijnshoofd 271, 273.
- Zwijnskop 273.

